

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ЛІНГВІСТИКИ ТА СОЦІАЛЬНИХ КОМУНІКАЦІЙ
Кафедра соціальних технологій

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри

« _____ » _____ 2023р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗДОБУВАЧА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ
«БАКАЛАВР»

Тема: **«ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ В
УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ»**

Виконавець: **Музика Іванна Олександрівна**

Керівник: кандидат психологічних наук, доцент, доценткафедри соціальних технологій **Радченко Марина Ігорівна**

Нормоконтролер: _____ **Н.Є.Новікова**

Київ – 2023

НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет лінгвістики та соціальних комунікацій

Кафедра соціальних технологій

Спеціальність 231 «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

Котикова О.М.

« _____ » _____ 2023 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи

Музика Іванна Олександрівна

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Особливості соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах воєнного часу» затверджена наказом ректора від «10» травня 2023 р. № 666/ст.
2. Термін виконання роботи: з 08. 05. 2023 р. по 25. 06. 2023 р.
3. Вихідні дані до роботи: літературні джерела з соціальної роботи, психології, соціальної педагогіки, соціальної психології, соціології, психології сім'ї, молодих сімей.
4. Зміст пояснювальної записки: вступ, розділ 1 «Теоретичні засади соціальної роботи х молодими сім'ями», розділ 2 «Емпіричне дослідження сучасного стану соціальної роботи з молодістю сім'єю в Україні», розділ 3 «Проблеми та виклики соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах воєнного стану в Україні», висновки, список використаних джерел.
5. Перелік обов'язкового графічного (ілюстрованого) матеріалу: 25 рисунків, презентація основних результатів кваліфікаційної роботи в електронному вигляді.

6. Календарний план-графік.

№ пор.	Завдання	Термін виконання	Відмітка про виконання
1.	Обрання теми та наукового керівника кваліфікаційної роботи	Квітень 2023	
2.	Затвердження теми кваліфікаційної роботи	Травень 2023 р.	
3.	Визначення актуальності та стану проблеми, яка досліджується	Травень 2023р.	
4.	Теоретичний аналіз літератури	Травень 2023р	
5.	Зібрання необхідних матеріалів та попереднє дослідження	Квітень-травень 2023 р.	
6.	Написання кваліфікаційної роботи	Травень-червень 2023р.	
7.	Проведення дослідження	травень 2023 р.	
8.	Подання готової кваліфікаційної роботи на розгляд керівнику	Червень 2023 р.	
9.	Доопрацювання кваліфікаційної роботи, отримання відгуку керівника, рецензії	Червень 2023 р.	
10.	Проходження попереднього захисту	15.05.2023 р.	
11.	Захист кваліфікаційної роботи	21.06.2023 р.	

7. Дата видачі завдання: « »__ 2023 р.

Керівник кваліфікаційної роботи _____ Радченко М.І.
(підпис керівника) (П.І.Б.)

Завдання прийняв до виконання _____ Музика І.О.
(підпис випускника) (П.І.Б.)

РЕФЕРАТ

Пояснювальна записка до кваліфікаційної роботи: «Особливості соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах воєнного часу» 43 сторінок, 25 рисунків, 40 використаних джерел, 2 додатків.

МОЛОДІ РОДИНИ, ЗАЛУЧЕННЯ МОЛОДОЇ СІМ'Ї В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ, ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДОЮ СІМ'ЄЮ.

Об'єктом дослідження виступає робота з молоддю сім'єю в умовах воєнного стану.

Предметом дослідження є особливості соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах воєнного стану в Україні.

Мета: проаналізувати особливості соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах воєнного стану в Україні та окреслити шляхи підвищення рівня її ефективності.

Завдання:

- визначити базові поняття теми;
- проаналізувати сучасний стан молодих сімей в Україні в умовах війни;
- проаналізувати стан молодих сімей та специфіку соціальної роботи з ними в Україні в умовах війни;
- визначити перспективи розвитку соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні.

Методи дослідження: у ході наукового дослідження було використано такі теоретичні методи, як аналіз, синтез, узагальнення, логічний, а також такі емпіричні методи, як метод графічного моделювання, статистичний метод.

Гіпотеза: впровадження в практику соціальної роботи з молодими сім'ями заходів, розроблених з урахуванням результатів нашого дослідження, сприятиме збільшенню ефективності цієї роботи в умовах воєнного стану.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що в зазначеній роботі було проведено емпіричне дослідження соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах воєнного стану в Україні, а також узагальнено та сформовано основні виклики і перспективи соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні на основні виявлених тенденцій.

Практичне значення отриманих результатів полягає у поповненні теоретичної бази наукових досліджень, присвячених проблематиці соціальної роботи з молодими сім'ями, а також розробці та запровадженні в практичну діяльність рекомендацій щодо розвитку соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах воєнного стану в Україні.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ	6
1.1. Визначення базових понять теми	6
.....	
1.2. Основні напрями соціального обслуговування молодих сімей	9
.....	
1.3. Особливості молоді сім'ї у контексті соціальної роботи.....	13
Висновки до першого розділу.....	19
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДОЮ СІМ'ЄЮ В УКРАЇНІ	21
.....	
2.1. Аналіз сучасного стану молодих сімей в Україні в умовах війни	21
.....	
2.2. Аналіз стану соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах воєнного стану в Україні	26
Висновки до другого розділу.....	31
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ.....	32
3.1. Актуальні проблеми та виклики для молоді сім'ї в Україні.....	32
3.2. Перспективи соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні.....	36
Висновки до третього	40

розділу.....	
ВИСНОВКИ.....	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	44
ДОДАТКИ.....	49

ВСТУП

Актуальність теми. В контексті сучасних викликів та кризових явищ інститут молоді родини в Україні також переживає кризові періоди, оскільки є достатньо чутливим до політичних та соціальних потрясінь. Молоді сім'ї гостро реагують на потрясіння з огляду на свої особливості, а саме – їм складніше за інших адаптуватися до пандемії, війни, тож вони відчують потребу в підтримці та допомозі, яку мають пропонувати соціальні служби у рамках соціальної роботи. Інститут молоді родини дійсно є фундаментом розвитку нашого суспільства, і в умовах війни, коли наша держава виборює власну незалежність, свободу, волю, значення та роль молоді родини у таких умовах максимально посилюється. У вільній, незалежній Україні, яка переможе, кожна молода людина має бути щасливою, реалізованою, коханою, тож дійсно молоді родини будуть ставати осередками суспільного розвитку, оскільки саме в сім'ї формуються особистості.

При цьому соціальна робота з молодими сім'ями може стати успішним та ефективним інструментом управління сімейними відносинами, оскільки соціальний працівник, як справжній фахівець своєї справи, може побачити та зрозуміти деякі проблеми навіть наперед, тож може допомогти молодим сім'ям уникнути можливих непорозумінь та складнощів, допомогти не схибнути на складному сімейному шляху,

оскільки в шлюбі дійсно найпростішим вирішенням проблеми є розлучення, але воно не є дієвим, бо будь-які проблеми або мають бути належним чином опрацьовані, у тому числі завдяки соціальній роботі, або ж такі проблеми будуть траплятися на життєвому шляху знову та знову, і тоді велика кількість шлюбів все-одно не допоможе стати більш успішним та ефективним у сімейних відносинах, оскільки ті проблеми, що людина забирає із собою з одного шлюбу до іншого, вона несе з собою по життю, тобто це ті моменти, які мають належним чином пропрацьовуватися, і саме соціальна робота тут може бути дійсно корисною та ефективною.

На противагу зазначеному, кожний з нас зазнає зараз негативного впливу, спричиненого війною, у тому числі психологічного, тож соціальна робота з молодими сім'ями в нашій країні обов'язково стане необхідністю, оскільки це зможе допомогти молодим українським сім'ям пережити війну та згадки про втрати та біль, а також сформувані нові, світлі, добрі, позитивні цілі та цінності, які будуть ставити перед собою молоді сім'ї, у тому числі народження нового покоління вільних та щасливих українців.

Тож соціальна робота з молодією сім'єю стає дуже актуальною, вона може стати інструментом зміцнення молодих сімей та стати інструментом мінімізації негативних наслідків перешкод та викликів, або ж мінімізувати їхній прояв щодо кожного з членів молоді сім'ї. Тож соціальна робота з молодими сім'ями є надзвичайно важливою, з огляду на роль та значення молодих сімей у розвитку нашого суспільства, особливо – в умовах війни.

Об'єкт: робота з молодією сім'єю в умовах воєнного стану.

Предмет: особливості соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах воєнного стану в Україні.

Мета: проаналізувати особливості соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах воєнного стану в Україні та окреслити шляхи підвищення рівня її ефективності.

Завдання:

- визначити базові поняття теми;

- проаналізувати сучасний стан молодих сімей в Україні в умовах війни;
- проаналізувати стан молодих сімей та специфіку соціальної роботи з ними в Україні в умовах війни;
- визначити перспективи розвитку соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні.

Гіпотеза наукового дослідження: Впровадження в практику соціальної роботи з молодими сім'ями заходів, розроблених з урахуванням результатів нашого дослідження, сприятиме збільшенню ефективності цієї роботи в умовах воєнного стану.

Методи наукового дослідження. У ході наукового дослідження було використано такі теоретичні методи, як аналіз, синтез, узагальнення, логічний, а також такі емпіричні методи, як метод графічного моделювання, статистичний метод.

Наукова новизна полягає у тому, що в зазначеній роботі було проведено емпіричне дослідження соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах воєнного стану в Україні, а також узагальнено та сформовано основні виклики та перспективи соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні на основні виявлених тенденцій.

Практичне значення отриманих результатів полягає у поповненні теоретичної бази наукових досліджень, присвячених проблематиці соціальної роботи з молодими сім'ями, а також розробці та запровадженні в практичну діяльність рекомендацій щодо розвитку соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах воєнного стану в Україні.

Апробація основних положень і висновків дослідження здійснювалась так: виступ за темою доповіді «Соціальна робота з молоддю сім'єю в період воєнного стану» на Міжнародній науково-практичній конференції «ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ» в рамках V Міжнародного симпозіуму СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ДИСКУРС ГЛОБАЛІЗОВАНОГО СВІТУ: НАУКА, ОСВІТА, КОМУНІКАЦІЯ. Конференція відбулася 16 березня – 18 травня 2023 року в форматі Google Meet.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновку, списку використаних джерел. Обсяг основної роботи – 43 сторінок. Робота містить 25 рисунків. Список використаної літератури містить 40 найменувань (викладених на 5 сторінках).

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ

1.1. Визначення базових понять теми

Молоді родини є основоположними складовими розвитку суспільства, але також вони є дуже динамічними його частинами, оскільки саме молоді сім'ї дуже гостро реагують на будь-які соціальні, економічні, політичні та інші зміни. Стан молодих сімей дуже часто виступає своєрідним індикатором суспільних перетворень загалом, оскільки особливості розвитку молодих сімей, структура та склад, тип сімейного укладу, усе це виступає унаочненням сучасного стану загального суспільного розвитку.

Глобальна невизначеність та криза як на рівні нашої країни, так і на світовому рівні, усе це посилює негативні тенденції розвитку сімейних відносин загалом та молодих сімей зокрема. В умовах запровадження воєнного стану молоді родини дійсно стали ще більш чутливими до кризи, погіршилося їх соціально-економічне становище, що, на жаль, стає загрозою розвитку інституту молодих сімей в Україні. Саме тому актуалізується необхідність проведення нових наукових досліджень обраної проблематики.

З іншої сторони, молода сім'я є фундаментом особистісного розвитку, вона стає осередком формування творчої, соціальної активності, індивідуальності, внутрішнього

стержня тощо. Молода сім'я також є основною одиницею продукування нового життя, тобто саме у молодих сім'ях народжуються та виховуються діти, які у майбутньому стануть новим фундаментом суспільного розвитку. Тож якість виховання дитини у молодій сім'ї визначає якість майбутнього людського капіталу нашої країни, тож проблема соціальної роботи з молодими сім'ями є дійсно надзвичайно актуальною та важливою для дослідження в умовах сьогодення.

Розпочати дослідження дуже важливо з визначення поняття молодого сім'ї, оскільки категоріальний апарат становить фундамент розвитку дослідження. У рамках дослідження важливо додати, що з огляду на специфіку об'єкта дослідження, необхідно навести робочі дефініції понять молодого родина та залучення молодого сім'ї у контексті соціальної роботи, оскільки зазначені категорії є основою дослідження.

Молода сім'я виступає певною моделлю суспільства, з усіма притаманними їй соціальними зв'язками та відносинами. У молодій сім'ї здійснюється народження та виховання нових членів суспільства [1, ст. 23]. Таким чином, поняття молодого сім'ї особливо важливе для дослідження, з огляду на роль молодого родина у формуванні майбутнього дітей.

У рамках наукового дослідження під молодого сім'єю пропонуємо розуміти сім'ю, після укладення шлюбу якою ще не минуло більше трьох років, а також у якій обидва члени родина не досягли віку тридцять п'ять років, а також це сім'я, яка складається з одного з батьків віком до тридцять п'ять років та неповнолітньої дитини [2, ст. 210]. Зазначене визначення достатньо влучно розкриває сутність поняття молодого сім'ї, тож воно було обрано у якості робочого в рамках проведеного наукового дослідження.

Варто також додати, що в умовах сьогодення молоді родина достатньо швидко пристосовуються до нових суспільних вимог, саме молодого сім'я швидше за інші родина реагує на нові виклики та суспільні зміни, що, з однієї сторони, відкриває нові перспективи перед молодого сім'єю, але з іншої, - робить залежним молодого сім'ю від зовнішніх обставин та подій у соціумі.

У сучасних реаліях молоді родини стикаються з дуже великою кількістю викликів та загроз, які істотно посилилися в умовах воєнного стану в Україні. Зазначене робить молоду сім'ю однією з найменш захищених груп населення, це дійсно одна з найбільш незахищених соціальних груп, яка істотно потребує підтримки з боку держави. У контексті зазначеного посилюється важливість та актуальність залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи, оскільки це може стати дійсно ефективним інструментом подолання актуальних криз.

Щодо визначення поняття залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи, зазначену дефініцію пропонуємо тлумачити як систему взаємодії молоді сім'ї та соціальних органів держави, суспільства, що спрямовується на покращення умов життєдіяльності молоді родини [2, ст. 340]. На нашу думку, зазначене визначення достатньо ґрунтовно та різносторонньо розкриває сутність поняття залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи, тож у рамках дослідження пропонуємо його у якості робочої дефініції.

Важливо також додати, що ключовим принципом у соціальній роботі з молодими сім'ями виступає принцип самозабезпечення [3, ст. 320]. Зазначений принцип дійсно характерний соціальній роботі з молодими сім'ями, що відзначає достатньо широке коло дослідників. Тож зазначений принцип є дуже важливим, оскільки головною метою соціальної роботи є дати молодій сім'ї усі необхідні інструменти, механізми та ресурси для того, аби члени молоді родини самостійно розвивали свою сім'ю.

Варто також зазначити, що молода сім'я дійсно відрізняється від інших видів сім'ї, оскільки ключовим вектором її розвитку є розвиток відносин між чоловіком та дружиною [4]. Тож соціальна робота з молодією сім'єю має свою певну специфіку, з огляду на те, що молода сім'я відрізняється від інших типів родини.

Варто додати, що в екстремальних умовах, зокрема в умовах воєнного стану, соціальна робота з молодими сім'ями має певну специфіку, зокрема високий ступінь невизначеності оточуючого середовища, високий рівень напруги та стресу, високий рівень економічної та соціальної нестабільності. Зазначені чинники негативно

впливають на розвиток відносин у молодих сім'ях, тож соціальна робота стає вкрай актуальною.

Таким чином, у рамках дослідження було визначено сутність понять молоді сім'ї та соціальної роботи з останніми, наведено робочі дефініції, які є основоположними у рамках проведеного наукового дослідження. Визначення зазначених понять є одним з ключових питань дослідження, оскільки узгодженість категоріального апарату підвищує якість наукового дослідження.

1.2. Основні напрями соціального обслуговування молодих сімей

У попередньому підрозділі наукового дослідження було встановлено, що соціальною роботою з молодію сім'єю є певна система взаємозв'язків та взаємодії між її учасниками, а саме молодію сім'єю, суспільством та соціальними органами держави, ключовими завданнями та пріоритетами такої роботи мають бути запровадження заходів щодо зростання якості відносин у молоді сім'ї, покращення психологічного клімату та зміцнення її як складової одиниці суспільства, поліпшення матеріальних, духовних, інших зв'язків та ресурсів, створення сприятливих умов для реалізації молодими сім'ями їхніх функцій, адаптація молодих сімей до сучасних викликів сьогодення тощо.

З огляду на вищезазначене, роль соціальних органів держави щодо молоді родини можна тлумачити як соціальне обслуговування останніх, тобто надання молодим сім'ями такого якісного супроводження, що сприяє досягненню ключових завдань та пріоритетів соціальної роботи з молодими сім'ями. Щодо поняття соціального обслуговування, зазначена дефініція є достатньо новою в науці, також можна зустріти на рівні із нею такий термін, як соціальний супровід, які дійсно стають важливими трендами розвитку соціальної роботи з молодими сім'ями.

Важливо додати, що велика кількість вчених сходяться у висновку щодо того, що соціальне обслуговування або ж соціальний супровід з кожним роком стає усе більш актуальним у системі соціально-педагогічної підтримки [5, ст. 102]. Тож вміле

використання соціального супроводу може дійсно допомогти покращити якість соціальної роботи з молодими сім'ями.

Таким чином, соціальне обслуговування молодих сімей як провідне завдання та функція соціальних органів держави, має стати рушійною силою розвитку інституту молоді родини в Україні. При цьому дуже важливим є дослідження щодо того, у яких саме напрямках потрібно розвивати соціальне обслуговування молодих сімей.

Щодо основних напрямків соціального обслуговування молодих сімей, задля кращого унаочнення було здійснено їх графічне узагальнення на рисунку 1.1.

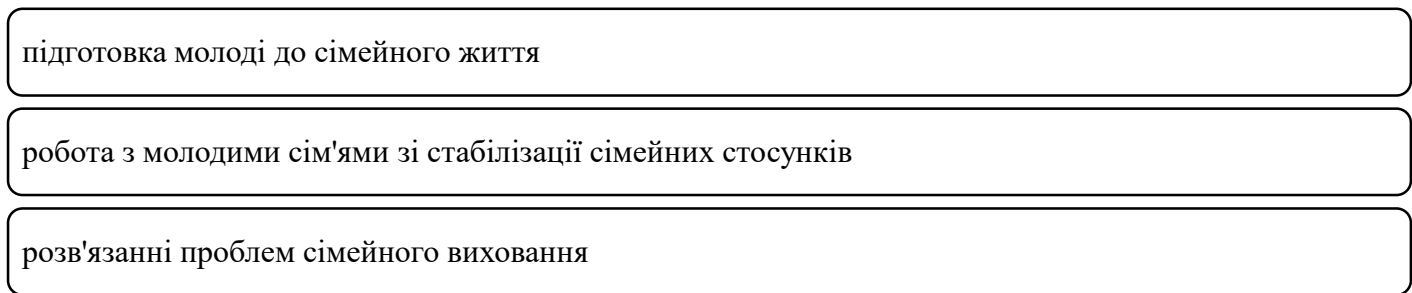

Рис. 1.1. Основні напрями соціального обслуговування молодих сімей

Джерело: розроблено автором на основі [6, ст. 11].

Таким чином, на рисунку 1.1 було здійснено теоретичне узагальнення ключових векторів розвитку залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи. Важливо також додати, що наведений перелік не є вичерпним, він може бути доповнений іншими напрямками, оскільки з еволюцією відносин у молодій сім'ї, самої молоді родини, у тому числі її структури, функцій тощо, будуть доповнюватися і основні напрями соціальної роботи із останньою.

З огляду на попередньо виокремлені основні напрями соціальної роботи з молодими сім'ями, доцільно здійснити аналіз кожного з визначених напрямів, охарактеризувати їхні ключові особливості та їхній зміст.Щодо такого напрямку залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи, як підготовка молоді до сімейного життя, цей напрям є надзвичайно важливим, якщо не основоположним, з огляду на психологічні та соціальні особливості членів молоді родини.

Підготовка молоді до сімейного життя може означати формування особистостей в усіх можливих ключових аспектах, у тому числі фізичний, психологічний, педагогічний, економічний, юридичний, комунікативний, статево-рольовий тощо. Варто додати, що також до зазначеного напрямку залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи відносимо корекцію особистісних проблем, духовний розвиток, самоідентифікацію та формування бренду особистості, планування сім'ї, розвиток сімейних цінностей та запровадження сімейних традицій, покращення репродуктивного здоров'я молоді, збереження вагітності та народження здорових нащадків тощо.

Як бачимо, зазначений напрям дійсно охоплює дуже великий пласт залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи, оскільки він створює фундамент формування та розвитку відносин у молодій сім'ї, а також молоді родини як такої. Важливо додати, що специфікою зазначеного напрямку роботи з молодію сім'єю є залучення широкого кола фахівців, зокрема це соціальні працівники, психологи, юристи, економісти, педагоги, психотерапевти, сексологи, наркологи та інші спеціалісти, відповідно до запитів та потреб молоді родини.

Також важливо окреслити цільову аудиторію зазначеного напрямку соціальної роботи з молодими сім'ями. Вона є достатньо широкою, і сюди відносимо не тільки молоді пари, а також і учнів усіх форм навчальних закладів, а також молодь, яка працює. Тож дійсно підготовка молоді до сімейного життя є фундаментом реалізації залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи, оскільки уся молодь, або принаймні переважна більшість із них, у майбутньому стане членами молоді родини, і найкраща робота із молодію сім'єю є робота на випередження, або превентивна, до подолання можливих криз та проблем у сімейних відносинах такої сім'ї.

Наступним напрямом роботи із молодію сім'єю є стабілізація сімейних стосунків у молодій сім'ї. Зазначений напрям соціальної роботи відрізняється від попереднього тим, що має справу вже не з потенційними, а реальними викликами молоді родини.

До зазначеного напрямку соціальної роботи відносять напрями, що представлені на рис. 1.2.

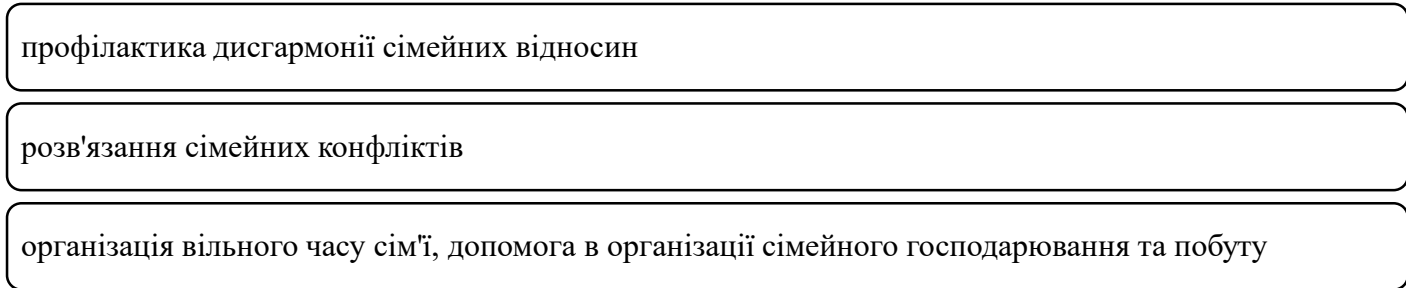

Рис. 1.2. Основні напрями стабілізації сімейних стосунків у молодій сім'ї

Джерело: розроблено автором на основі [6, ст. 12].

Таким чином, на рисунку 1.2 узагальнені основні напрями стабілізації сімейних стосунків у молодій сім'ї, які у своїй сукупності розкривають зміст обраного для дослідження напрямку залучення молодшої сім'ї у контексті соціальної роботи. І щодо останнього напрямку залучення молодшої сім'ї у контексті соціальної роботи, то розв'язання проблем сімейного виховання є так само дуже важливим, і характеризується наявністю в молодій сім'ї фактичних проблем та криз, які потребують допомоги зі сторони соціальних органів держави в управлінні ними молодшою сім'єю [7, ст. 124].

Варто додати, що особливості залучення молодшої сім'ї у контексті соціальної роботи регулюють нормативні акти різних рівнів, створюючи у сукупності єдиний фундамент правового регулювання інституту молодшої сім'ї. Задля кращого унаочнення основні нормативно-правові акти, які регулюють соціальну роботу з молодими сім'ями в Україні, було систематизовано та узагальнено на рисунку 1.3.

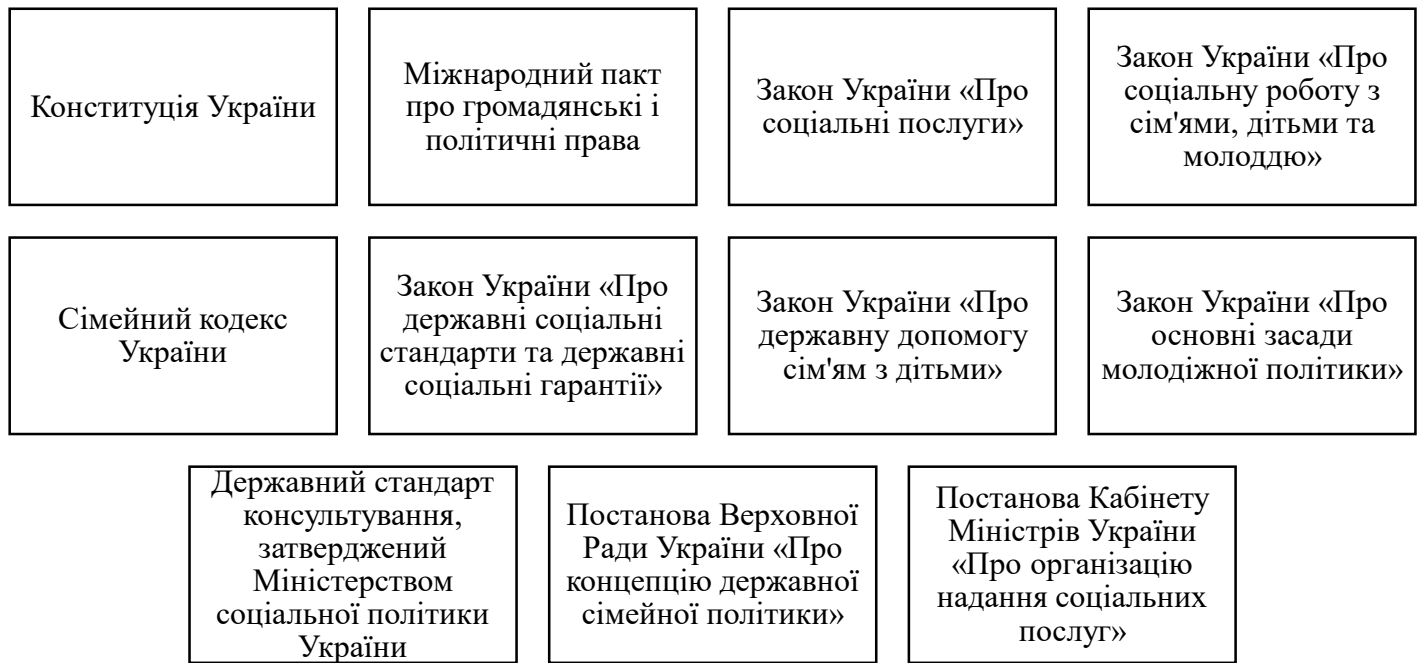

Рис. 1.3. Основні нормативно-правові акти, що регулюють здійснення соціальної роботи з молодими сім'ями

Джерело: розроблено автором на основі [8-18].

Таким чином, на рисунку 1.3 представлено нормативний фундамент соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні. Саме на базі зазначених нормативних вимог здійснюється соціальна робота з молодими сім'ями в нашій країні.

Підсумовуючи усе вищезазначене, до основних напрямів залучення молоді до сімейного життя, стабілізацію сімейних відносин у молодій сім'ї, вирішення проблем сімейного виховання. У рамках дослідження було проаналізовано та охарактеризовано кожний із наведених напрямів соціальної роботи, що дало змогу розкрити їх зміст.

1.3. Особливості молоді сім'ї у контексті соціальної роботи

У рамках наукового дослідження, з огляду на його специфічний об'єкт, цікаво також проаналізувати особливості молоді родини у контексті соціальної роботи. Які саме важливі фактори та чинники має знати та враховувати соціальний працівник при здійсненні залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи? Зазначене питання буде розкрито у зазначеному підрозділі наукового дослідження. З огляду на те, що

молоду сім'ю від просто родини відрізняє вікова ознака та менш тривалий період перебування у шлюбі, висуваємо припущення, що ключові загальні особливості молоді сім'ї у контексті соціальної роботи тісно переплітаються із особливостями родини як інституту соціальних відносин загалом.

У рамках дослідження здійснено теоретичне узагальнення особливостей сім'ї у контексті соціальної роботи та висуваємо припущення, що вони є аналогічними також і для молоді родини, оскільки у контексті характеристики молоді сім'ї важливо враховувати специфіку та особливості інституту сім'ї загалом як такого. Використовуючи у науковому дослідженні логічний метод, припускаємо, що ознаки, властиві більш загальному інституту сім'ї, також притаманні і більш вузькому та специфічному інституту молоді родини. Результати теоретичного узагальнення представлені на рисунку 1.4.

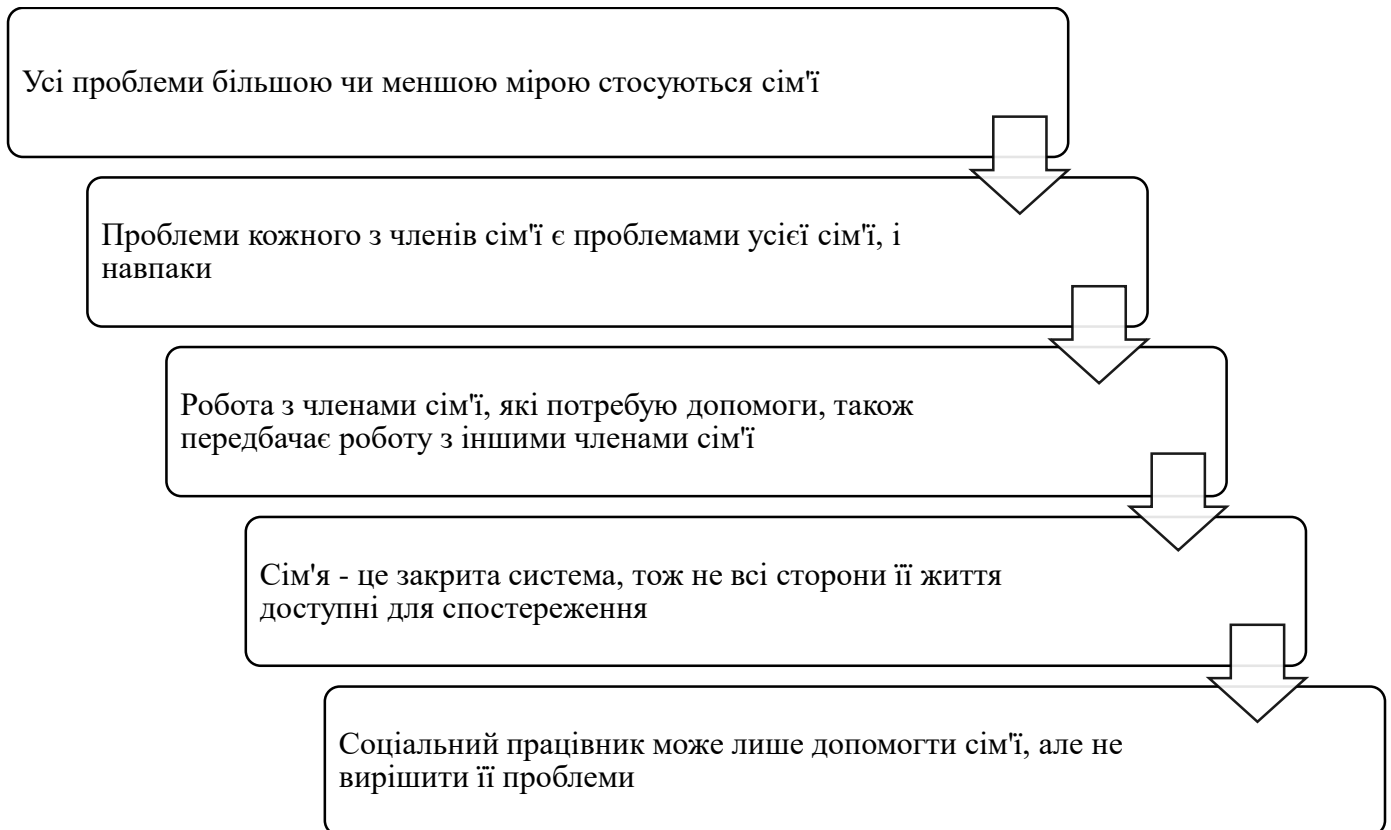

Рис. 1.4. Особливості молоді сім'ї як об'єкта соціальної роботи

Джерело: розроблено автором на основі [19, ст. 107].

Таким чином, на рисунку 1.4 здійснено теоретичне узагальнення ключових особливостей молоді сім'ї, які мають враховуватися у соціальній роботі з ними. Кожна із зазначених особливостей розкриває можливості та перспективи залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи, формує певні обмеження і виклики разом з тим, але при цьому пропонує вектори розвитку соціальної роботи з обраним для наукового дослідження інститутом розвитку шлюбно-сімейних відносин, а саме – молоді сім'єю.

Молода сім'я виступає дійсно унікальним осередком формування нового покоління, оскільки члени молоді родини виховують своїх дітей, які у майбутньому формуватимуть основу нашої нації. Дослідження особливостей молодих сімей важливо не лише з огляду на теоретичне значення, зазначене питання також має яскраво виражений прикладний характер. Тож молода сім'я в контексті соціальної роботи з нею має свою певну специфіку, яку важливо знати та усвідомлювати у ході здійснення соціальної роботи з молодими сім'ями. Молоді родини не лише продукують нові життя, вони також формують нові цінності та нові правила, які, у свою чергу, впливають на суспільство, визначаючи нові драйвери та тренди суспільного розвитку. Дійсно молоді родини як об'єкт соціальної роботи відзначаються певними особливостями, і соціальний працівник має їх знати та враховувати, якщо хоче, аби його діяльність була ефективною.

У рамках дослідження також доцільно визначити ключові принципи, особливості, напрями соціальної роботи з молодими сім'ями, які є поширеними у нашій державі. Зокрема, держава здійснює підтримку молодих сімей, використовуючи такі форми допомоги, які зображені на рисунку 1.5.

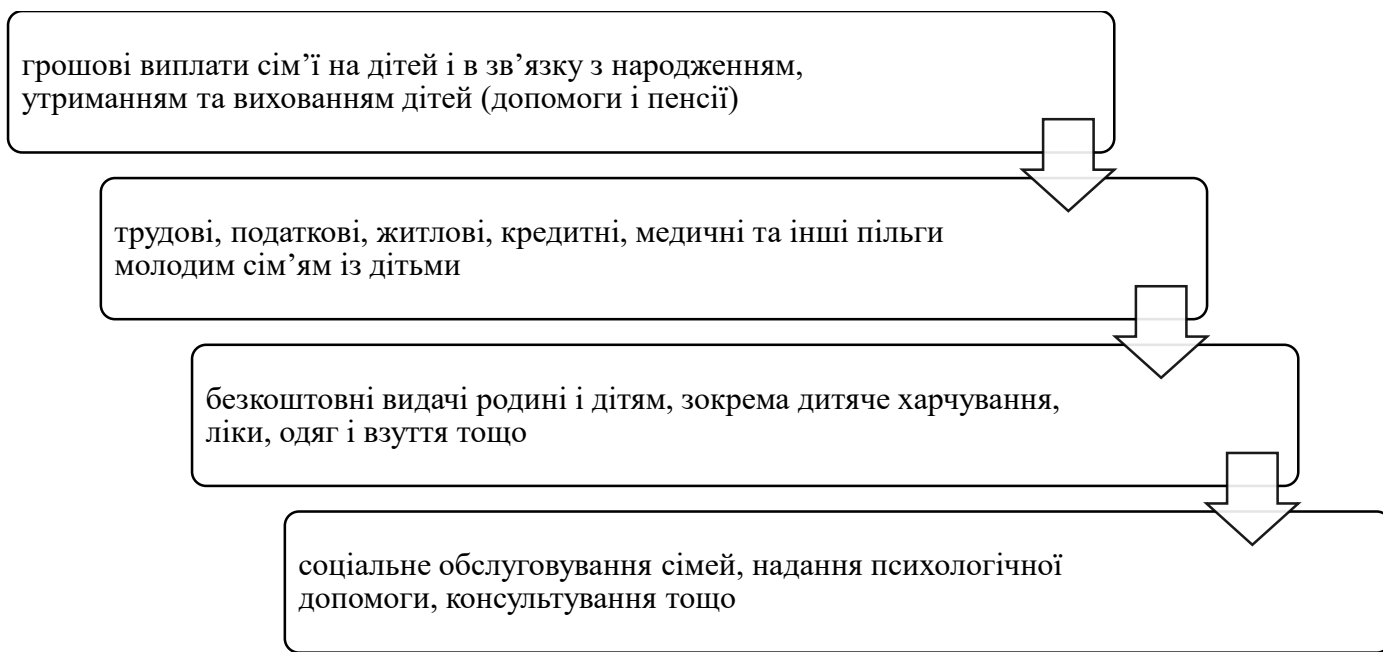

Рис. 1.5. Форми державної підтримки молодих сімей з дітьми

Джерело: складено автором на основі [20, ст. 40; 21, ст. 4].

Таким чином, наша держава надає різноманітну підтримку молодим сім'ям із дітьми, від грошових форм до психологічної підтримки. Зазначена тенденція, на нашу думку, позитивно характеризує сучасний стан соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні. Варто також зазначити, що специфічними є принципи залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи, особливо в умовах сучасності, оскільки ці керівні правила відображають вектори розвитку інституту молоді родини в Україні. Ключові принципи залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи наведено на рисунку 1.6.

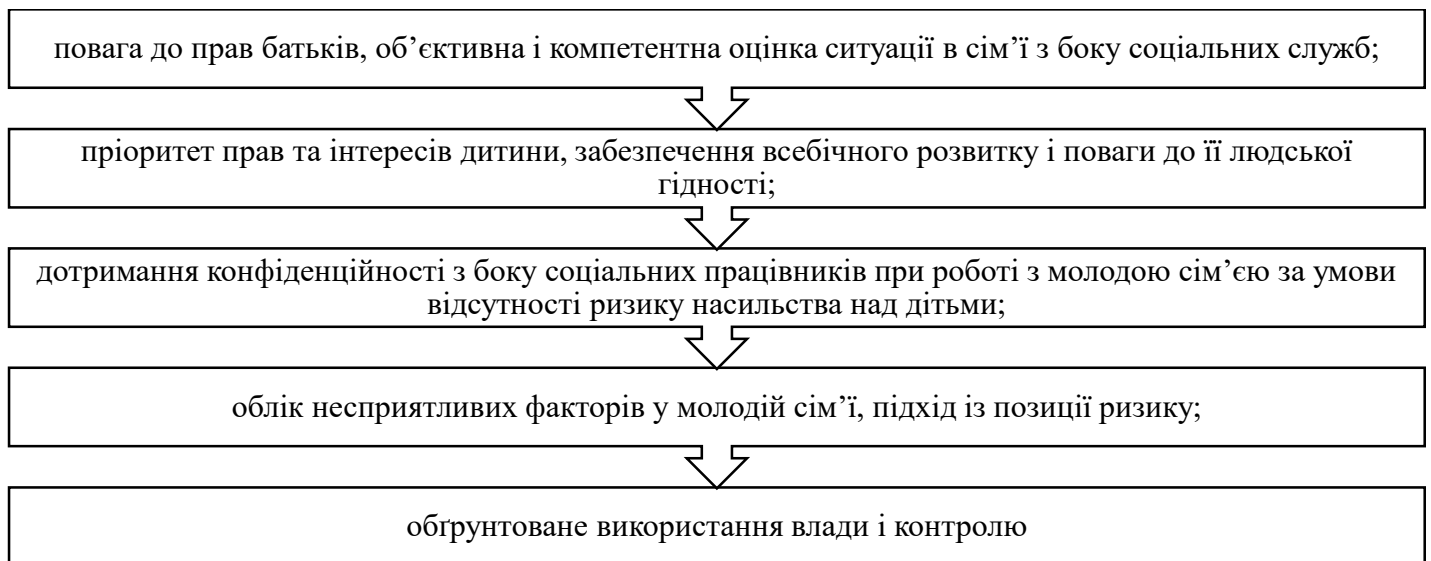

Рис. 1.6. Принципи залучення молодого сім'ї у контексті соціальної роботи в Україні

Джерело: складено автором на основі [22, ст. 232].

Отже, сучасні принципи залучення молодого сім'ї у контексті соціальної роботи в Україні є дійсно важливими, правильними, обґрунтованими, тож зазначене позитивно характеризує сучасний стан соціальної роботи з молодими сім'ями. Наведені принципи відповідають концепції розвитку нашої держави як соціальної, тож вони дійсно сприяють покращенню інституту молодого сім'ї в Україні, оскільки несуть у собі ключові ідеї та цінності, з урахуванням яких мають будуватися взаємовідносини у молодих сім'ях. Також на рисунку 1.7 зображено основні пріоритети центрів соціальних служб при здійсненні залучення молодого сім'ї у контексті соціальної роботи в нашій країні.

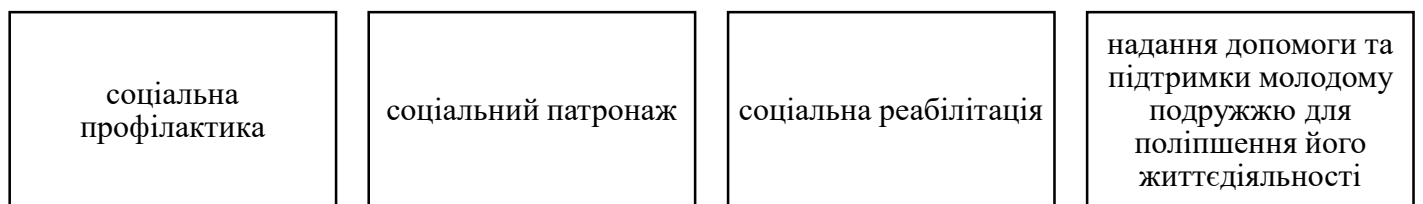

Рис. 1.7. Основні напрями соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні

Джерело: складено автором на основі [23, ст. 61; 24, с. 74].

Таким чином, на рисунку 1.7 визначені основні напрями соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні. На рисунку відображено ще такий напрям соціальної роботи як соціальна реабілітація, що відображає специфіку соціальної роботи з молодими сім'ями саме в Україні. Дійсно в умовах пандемії, війни, соціальна реабілітація стає надзвичайно актуальною для молодих сімей, оскільки вона може допомогти у подоланні труднощів сьогодення.

У рамках наукового дослідження також було визначено сучасні особливості становлення молодих сімей в Україні, оскільки вони визначають специфіку соціальної роботи з останніми. Такі особливості представлені на рисунку 1.8.

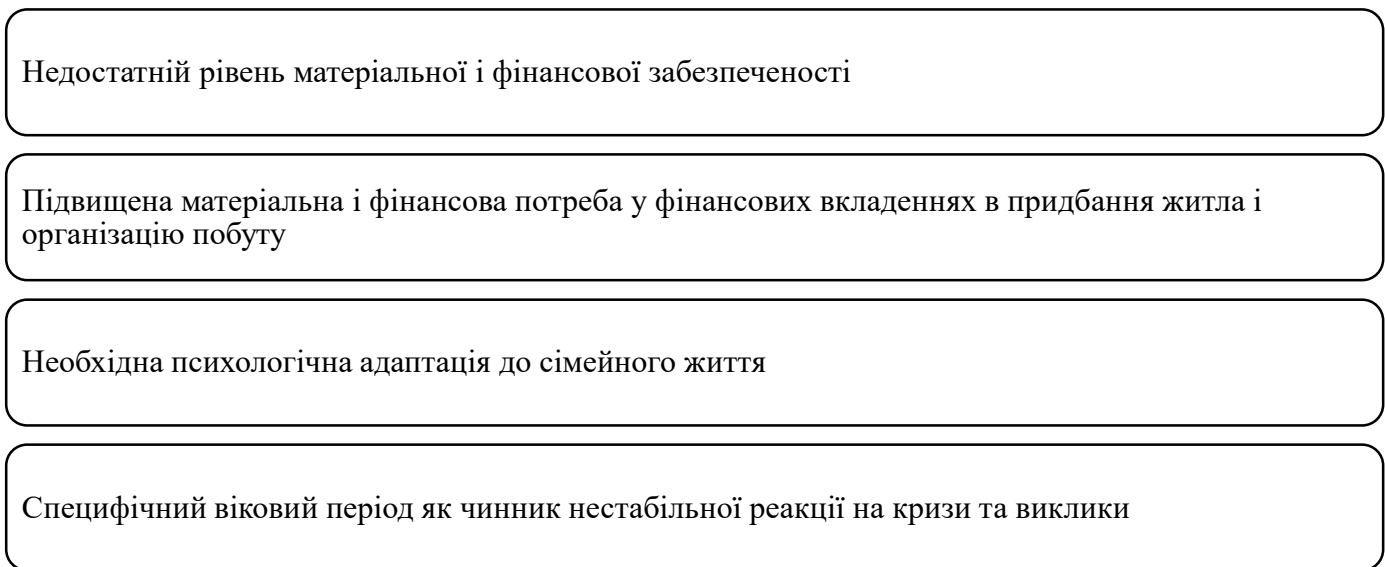

Рис. 1.8. Сучасні особливості становлення молоді сім'ї в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [25].

Таким чином, у ході наукового дослідження було узагальнено особливості становлення молодих сімей в Україні. Зазначене впливає на соціальну роботу з ними, оскільки визначає, що саме необхідно врахувати при плануванні та реалізації заходів залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи. Реалізація соціальної роботи з молодими сім'ями виступає одним з ключових напрямів діяльності соціального працівника. Тож в рамках проведення залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи соціальний працівник пропонує їй співробітництво, яке може здійснювати на двох основних рівнях, представлених на рисунку 1.9.

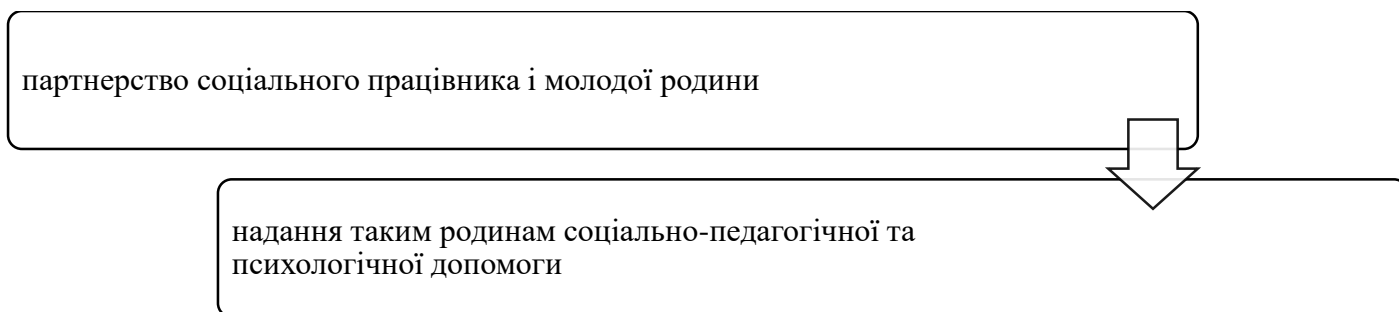

Рис. 1.9. Рівні співробітництва соціального працівника в рамках залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [26, ст. 63].

Таким чином, існують два різні рівні співробітництва соціального працівника з молодими сім'ями, представлені на рисунку 1.9, а саме партнерство та допомога, які відрізняються між собою характером залученості та впливу соціального працівника на молоді сім'ю. Рівень співробітництва залежить від великої кількості чинників, починаючи з відносин у молодій сім'ї, і закінчуючи потребами та запитам молоді родини, і що саме може їм дати соціальна робота. Також у рамках наукового дослідження було визначено основні функції соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні, результати представлені на рисунку 1.10.

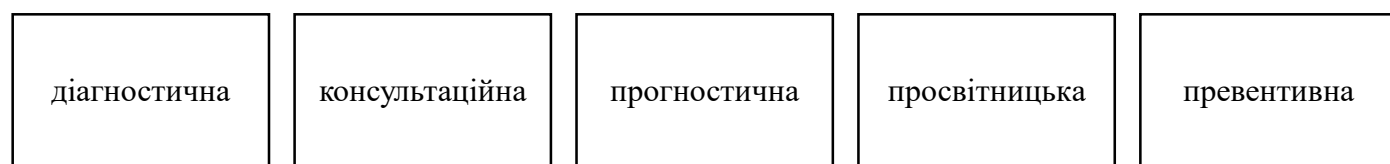

Рис. 1.10. Функції залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [27, ст. 166; 28, ст. 19; 29, ст. 38; 30, ст. 65; 31, ст. 17].

Отже, на рисунку 1.10 представлені ключові функції залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи в Україні. Діагностична функція означає аналіз та оцінку поточного стану розвитку молоді родини та виявлення існуючих проблем у сімейних відносинах, консультаційна функція означає надання в ході соціальної роботи порад, консультацій, знань, які сприяють розвитку молоді родини, прогностична функція означає передбачення можливих криз або викликів у ході соціальної роботи, із якими

може зіштовхнутися молода сім'я, просвітницька функція означає розвиток сімейних цінностей та традицій, підвищення престижності інституту молодої сім'ї, і, врешті-решт, превентивна функція означає попередження можливих криз у сімейних відносинах молодих сімей або ж їх подолання на початкових етапах виникнення.

У рамках проведеного наукового дослідження було також проаналізовано основні методи соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні, які представлені на рис. 1.11.

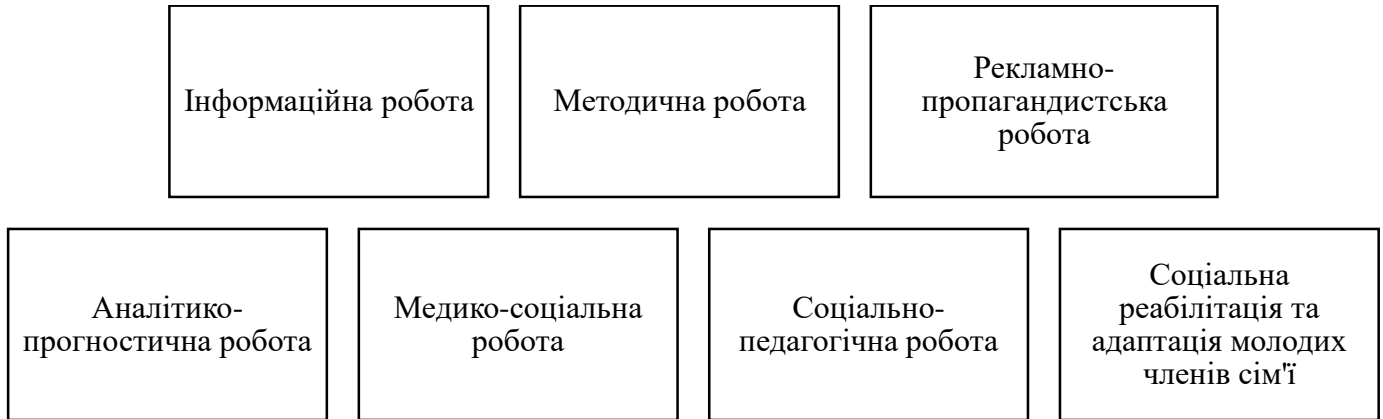

Рис. 1.11. Основні методи залучення молодої сім'ї у контексті соціальної роботи в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [32, ст. 81-82].

Підсумовуючи усе вищезазначене, визначені у рамках наукового дослідження особливості молодої сім'ї є притаманними їм лише за загальним правилом, тоді як у ході соціальної роботи з кожною окремою молодою сім'єю можуть встановлюватися нові, індивідуальні, специфічні особливості саме такої молодої сім'ї, оскільки кожна молода сім'я є унікальною та неповторною, вона має свій власний індивідуальний, унікальний, неповторний досвід, а тому усе це обов'язково має бути враховано в ході здійснення соціальної роботи.

Висновки до першого розділу

У рамках дослідження було визначено сутність понять молодої сім'ї та соціальної роботи з останніми, наведено робочі дефініції, які є основоположними у рамках проведеного наукового дослідження. Молода сім'я виступає певною моделлю

суспільства, з усіма притаманними їй соціальними зв'язками та відносинами. У молодій сім'ї здійснюється народження та виховання нових членів суспільства. Щодо визначення поняття залучення молодого сім'ї у контексті соціальної роботи, зазначену дефініцію пропонуємо тлумачити як систему взаємодії молодого сім'ї та соціальних органів держави, суспільства, що спрямовується на покращення умов життєдіяльності молодого родина.

Визначення зазначених понять є одним з ключових питань дослідження, оскільки узгодженість категоріального апарату підвищує якість наукового дослідження. До основних напрямів залучення молодого сім'ї у контексті соціальної роботи відносимо підготовку молоді до сімейного життя, стабілізацію сімейних відносин у молодій сім'ї, вирішення проблем сімейного виховання. У рамках дослідження було проаналізовано та охарактеризовано кожний із наведених напрямів соціальної роботи, що дало змогу розкрити їх зміст.

Визначені у рамках наукового дослідження особливості молодого сім'ї є притаманними їм лише за загальним правилом, тоді як у ході соціальної роботи з кожною окремою молодого сім'єю можуть встановлюватися нові, індивідуальні, специфічні особливості саме такої молодого сім'ї, оскільки кожна молода сім'я є унікальною та неповторною, вона має свій власний індивідуальний, унікальний, неповторний досвід, а тому усе це обов'язково має бути враховано в ході здійснення соціальної роботи.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДОЮ СІМ'ЄЮ В УКРАЇНІ

2.1. Аналіз сучасного стану молодих сімей в Україні в умовах війни

У зазначеному розділі наукового дослідження доцільно окреслити актуальні закономірності та тенденції соціальної роботи з молодими сім'ями, які існують у нашій країні в умовах війни. Зокрема, у рамках проведеного наукового дослідження було досліджено статистичні дані щодо задоволеності молодих сімей їхнім сімейним життям. Таке дослідження дало змогу довести, що соціальна робота з молоддю сім'єю може стати запорукою розвитку інституту молодих сімей в Україні, оскільки дослідження останніх років доводять, що достатньо велика частка молодих сімей в Україні не задоволені своїм сімейним життям, результати зображені на рисунку 2.1.

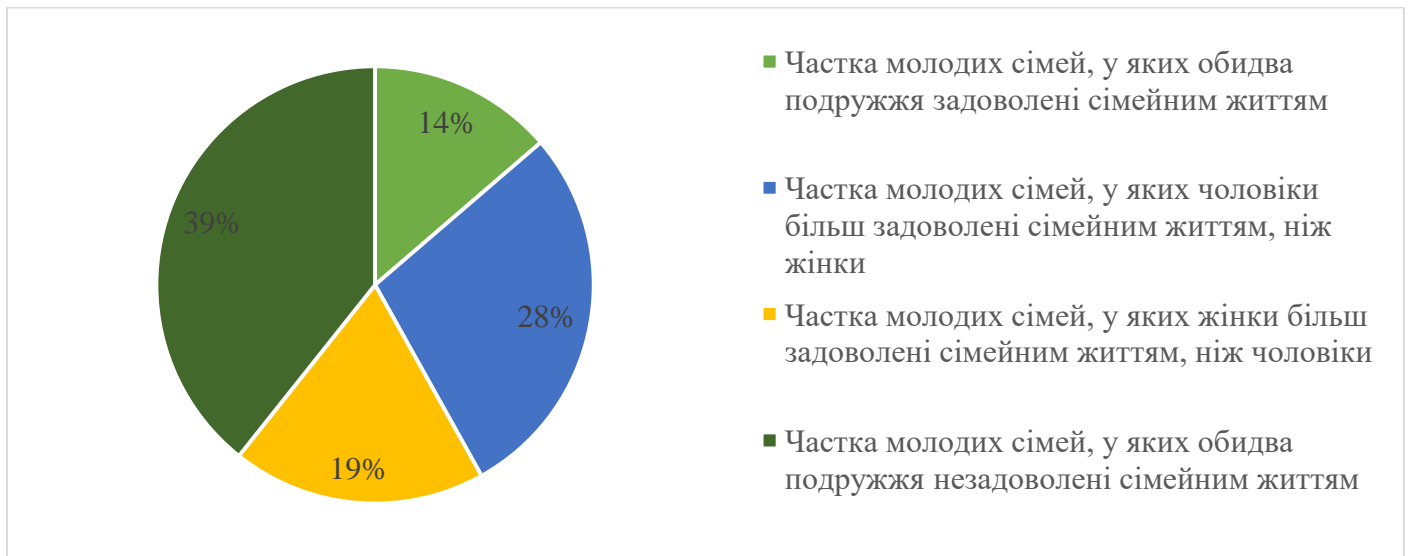

Рис. 2.1. Статистичні дані щодо задоволеності молодих сімей їхнім сімейним життям в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [33].

Отже, статистичні дані на рисунку 2.1 свідчать про те, що 39% молодих сімей незадоволені своїм сімейним життям, тож соціальна робота для них є дійсно актуальна і може стати важливим інструментом збереження родини та гармонійного розвитку

кожного члена родини. У рамках дослідження також варто проаналізувати інші проблеми розвитку інституту молоді сім'ї, які виникають у зв'язку із війною проти нашої держави країни-агресора.

Задля проведення емпіричного дослідження було сформовано вибірку респондентів, які долучилися до опитування щодо сучасного стану молодих сімей в Україні в умовах воєнного стану. До зазначеного опитування було долучено 50 осіб віком 23-27 років, які є членами молоді сім'ї. У опитуванні брали участь респонденти з різних куточків України, а також ті, хто був вимушений залишити Україну та виїхати за кордон у зв'язку із війною. Опитування проводилося у форматі інтерв'ю за допомогою різних каналів опитування: особиста співбесіда, опитування електронною поштою, а також опитування у соціальних меседжерах (Telegram, Viber). Інших додаткових критеріїв відбору респондентів у рамках дослідження не передбачено.

У рамках експерименту респондентам було запропоновано низку питань, що стосуються сучасного стану їх молоді сім'ї, та варіантів відповідей на питання, перелік яких представлений на рисунку 2.2.

Чи вплинула війна на стосунки у Вашій сім'ї?	<ul style="list-style-type: none">• Так, стосунки покращилися• Так, стосунки погіршилися• Ні, стосунки майже не змінилися
Яка проблема найбільш актуальна для Вашої сім'ї в умовах війни?	<ul style="list-style-type: none">• Зниження доходів та фінансова нестабільність• Непорозуміння у політиці/мовні конфлікти• Різке ставлення до патріотизму/волонтерства
Чи вплинула війна на готовність Вашої сім'ї до дітей?	<ul style="list-style-type: none">• Так, поки більше не плануємо дітей• Так, почали планувати батьківство• Ні, війна не вплинула на готовність до дітей

Рис. 2.2. Авторське опитування щодо сучасного стану молодих сімей в Україні в умовах воєнного стану

Джерело: розроблено автором.

Отже, відповідно до представлених на рисунку 2.2 питань та варіантів відповіді щодо сучасного стану молодих сімей в Україні в умовах воєнного стану, у рамках дослідження було здійснено опитування респондентів. Опитування тривало п'ять

тижнів. За результатами опитування було оброблено та узагальнено результати відповідей 50 респондентів. Тож у рамках дослідження варто більш детально висвітлити результати опитування щодо кожного з запропонованих для опитування питань.

Результати опитування щодо впливу війни на стосунки у молодих сім'ях у рамках проведеного дослідження представлені на рисунку 2.3.

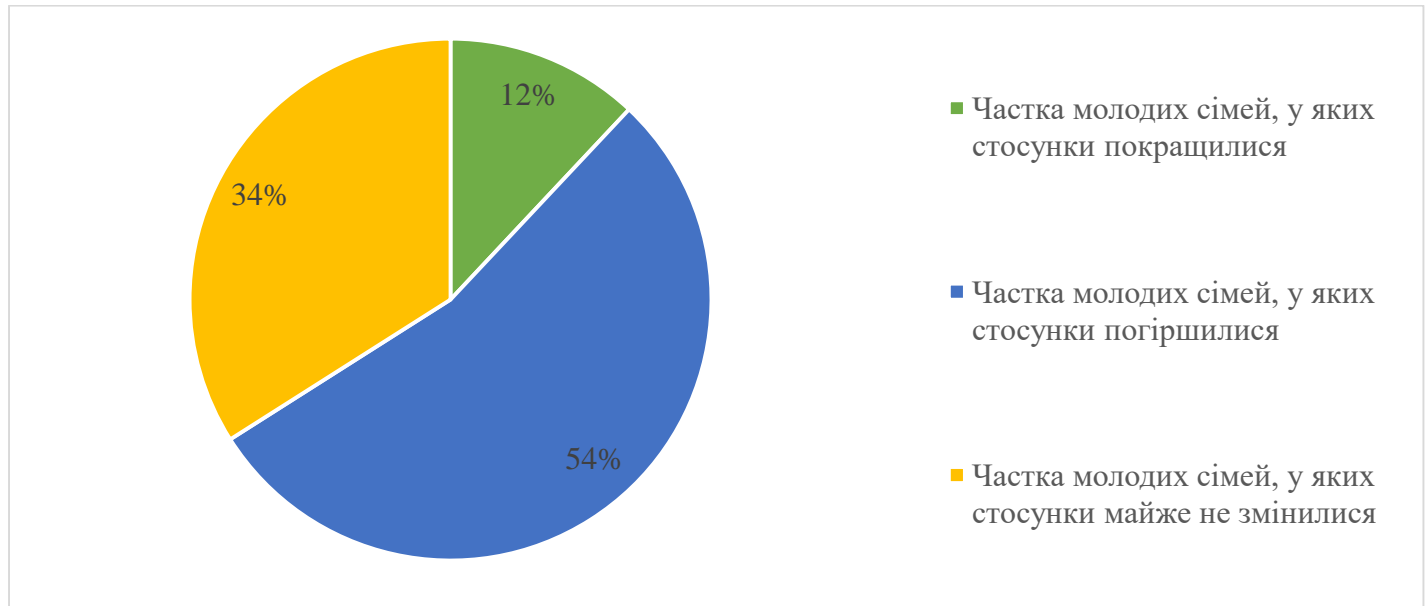

Рис. 2.3. Статистичні дані впливу війни на зміни в стосунках у молодих сім'ях в Україні

Джерело: розроблено автором.

Отже, статистичні дані на рисунку 2.3 свідчать про те, що у 54% молодих сімей в умовах війни стосунки погіршилися, тоді як у 12% молодих сімей стосунки покращилися, а у 34% сімей стосунки майже незмінилися. Загалом зазначена тенденція є негативною, оскільки у більшості респондентів в умовах війни погіршилися стосунки в їх молодій сім'ї.

Проаналізуємо також наступне питання. Результати опитування щодо найбільш актуальної проблеми для молодих сімей, яка виникла в умовах воєнного стану в Україні, представлені на рисунку 2.4.

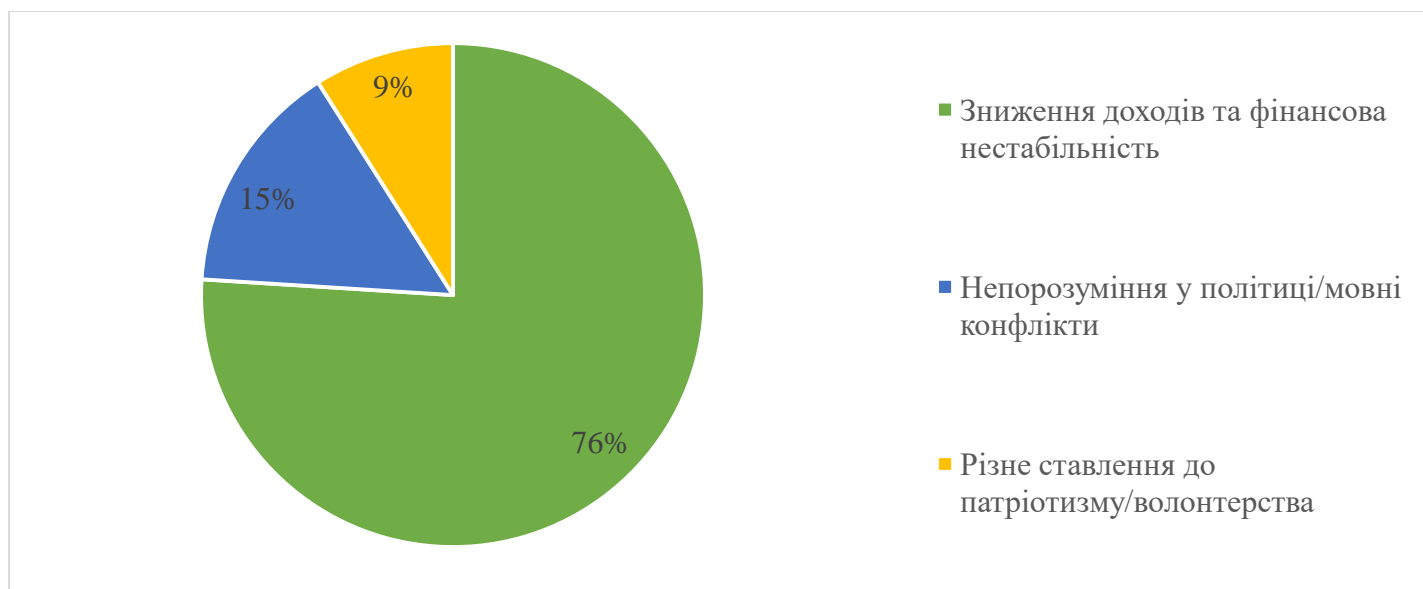

Рис. 2.4. Статистичні дані щодо найбільш актуальної проблеми молодих сімей в умовах воєнного стану в Україні

Джерело: розроблено автором.

Отже, статистичні дані на рисунку 2.4 свідчать про те, що найбільш гострою проблемою для молодих сімей в умовах війни в нашій державі стала проблема зниження доходів та фінансової нестабільності. Зазначена проблема є ключовою для 76% опитаних, тоді як 15% опитаних вважають головною проблемою їх молоді сім'ї непорозуміння у мовних та політичних питаннях, а ще 9% респондентів мають проблеми у різному ставленні до питань патріотизму та волонтерства. Загалом ідентифікована тенденція є негативною, оскільки для більшості респондентів гостро стоїть питання доходів та матеріального забезпечення, що негативно впливає на стосунки в молодій сім'ї та її здатності розвиватися.

Проаналізуємо також наступне питання. Результати опитування щодо впливу війни на готовність респондентів мати дітей представлені на рисунку 2.5.

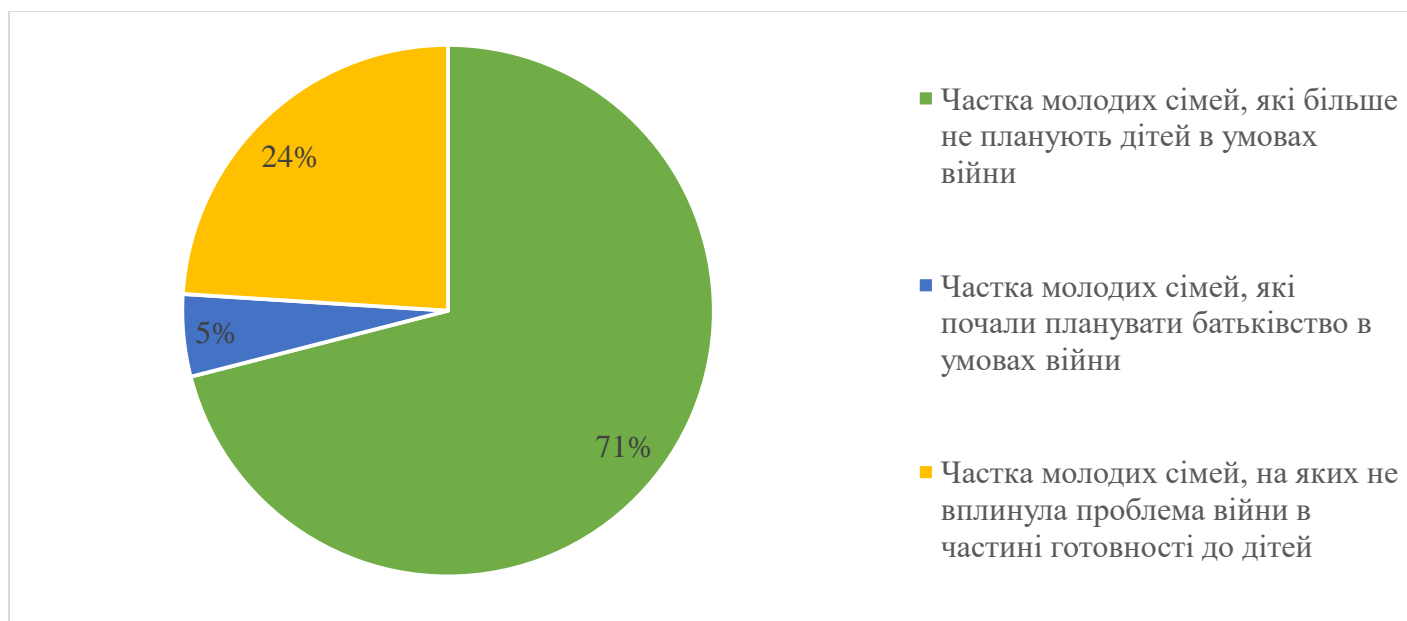

Рис. 2.5. Статистичні дані щодо впливу воєнного стану в Україні на готовність молодих сімей мати дітей

Джерело: розроблено автором.

Отже, статистичні дані на рисунку 2.5 свідчать про те, що військовий стан негативно вплинув на готовність молодих сімей до народження дітей. В умовах війни перестали планувати батьківство 71% опитаних, тоді як 5% опитаних навпаки почали планувати батьківство, а для 24% опитаних війна ніяк не вплинула на їх плани та готовність до батьківства. Загалом ідентифікована тенденція є негативною, оскільки для більшості респондентів війна стала причиною, чому вони більше не планують народження дітей.

Підсумовуючи усе вищезазначене, в умовах війни для молодих сімей стали характерними такі негативні тенденції, як погіршення стосунків у молодій сім'ї, неготовність до батьківства в умовах війни, а також загострення проблеми фінансового стану та матеріального забезпечення молодої сім'ї. Задля успішного розвитку інституту молодої сім'ї в Україні ідентифіковані за результатами емпіричного дослідження проблеми потребують належного вирішення.

2.2. Аналіз стану соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах воєнного стану в Україні

Задля проведення емпіричного дослідження сучасного стану соціальної роботи з молодими сім'ями, аналогічно до емпіричного дослідження у попередньому підрозділі, було залучено вибірку респондентів, 50 осіб, віком 23-27 років, які є членами молоді сім'ї. Тож у зазначеному підрозділі було долучено вже попередньо відібраних респондентів, проте у цьому випадку питання стосувалися соціальної роботи. У рамках експерименту респондентам було запропоновано низку питань, що стосуються стану соціальної роботи з молодими сім'ями, та варіантів відповідей на питання, перелік яких представлений на рисунку 2.6.

Чи потрібна Вашій сім'ї підтримка у рамках соціальної роботи?	<ul style="list-style-type: none">• Так• Ні• Не можу відповісти однозначно
Чи має Ваша сім'я досвід соціальної роботи із соціальними працівниками?	<ul style="list-style-type: none">• Так• Ні
Чи з'явилася у Вашої сім'ї потреба у соціальній роботі у зв'язку із війною?	<ul style="list-style-type: none">• Так• Ні• Не можу відповісти однозначно
Який напрям соціальної роботи найбільш актуальний для Вашої сім'ї в умовах війни?	<ul style="list-style-type: none">• Соціальна профілактика• Соціальний патронаж• Соціальна реабілітація• Допомога та підтримка у поліпшенні життєдіяльності

Рис. 2.6. Авторське опитування щодо стану соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні в умовах воєнного стану

Джерело: розроблено автором.

Отже, відповідно до представлених на рисунку 2.6 питань та варіантів відповіді щодо сучасного стану соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні в умовах

воєнного стану, у рамках дослідження було здійснено опитування респондентів. Опитування тривало п'ять тижнів. Тож у рамках дослідження варто більш детально висвітлити результати опитування щодо кожного з запропонованих для опитування питань. Результати опитування щодо потреби молодих сімей у соціальній роботі на сучасному етапі представлені на рисунку 2.7.

Рис. 2.7. Статистичні дані щодо потреби молодих сімей у соціальній роботі в умовах воєнного стану в Україні

Джерело: розроблено автором.

Отже, статистичні дані на рисунку 2.7 свідчать про те, що більшість респондентів потребують соціальної роботи з їх молодю сім'єю. Зокрема, свою потребу в соціальній роботі визначили 38% опитаних, ще 28% опитаних засвідчили невизначеність щодо зазначеного питання, тоді як лише 34% опитаних не потребують соціальної роботи з їх молодю сім'єю. Загалом ідентифікована тенденція є негативною, оскільки достатньо велика кількість молодих сімей не можуть впоратися зі своїми проблемами самостійно та потребують допомоги соціального працівника у рамках соціальної роботи.

Проаналізуємо також наступне питання. Результати опитування щодо наявності або відсутності досвіду роботи молодих сімей із соціальними працівниками представлені на рисунку 2.8.

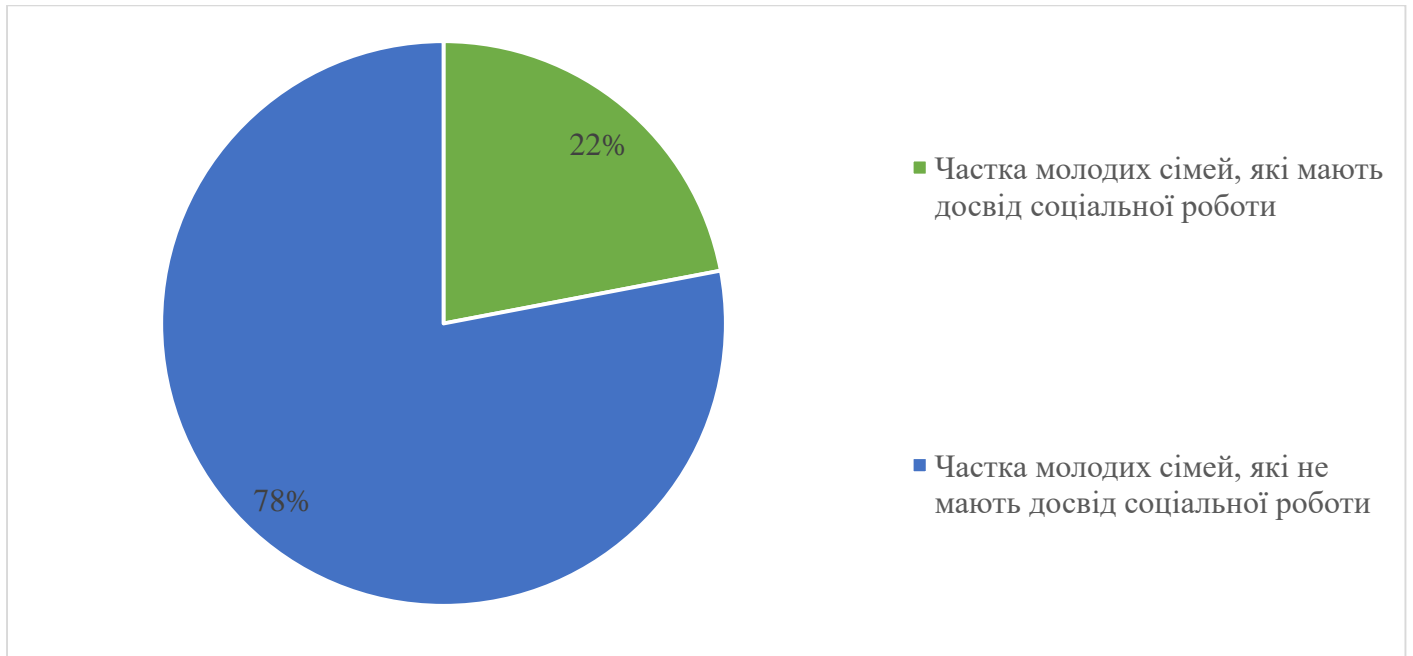

Рис. 2.8. Статистичні дані щодо досвіду молодих сімей у соціальній роботі в умовах воєнного стану в Україні

Джерело: розроблено автором.

Отже, статистичні дані на рисунку 2.8 свідчать про те, що більшість респондентів не мають досвіду соціальної роботи з їх молодією сім'єю. Зокрема, відсутність досвіду роботи із соціальним працівником засвідчило 78% респондентів, тоді як лише 22% мають такий досвід соціальної роботи. Загалом ідентифікована тенденція є негативною, оскільки достатньо велика кількість молодих сімей не мають досвіду роботи із соціальними працівниками, а також можуть впоратися зі своїми проблемами самостійно, тож соціальна робота має бути більш ефективною та відповідати запитам та потребам молодих сімей.

Проаналізуємо також наступне питання. Результати опитування щодо появи потреби у соціальній роботі молодих сімей із соціальними працівниками саме у зв'язку із війною представлені на рисунку 2.9.

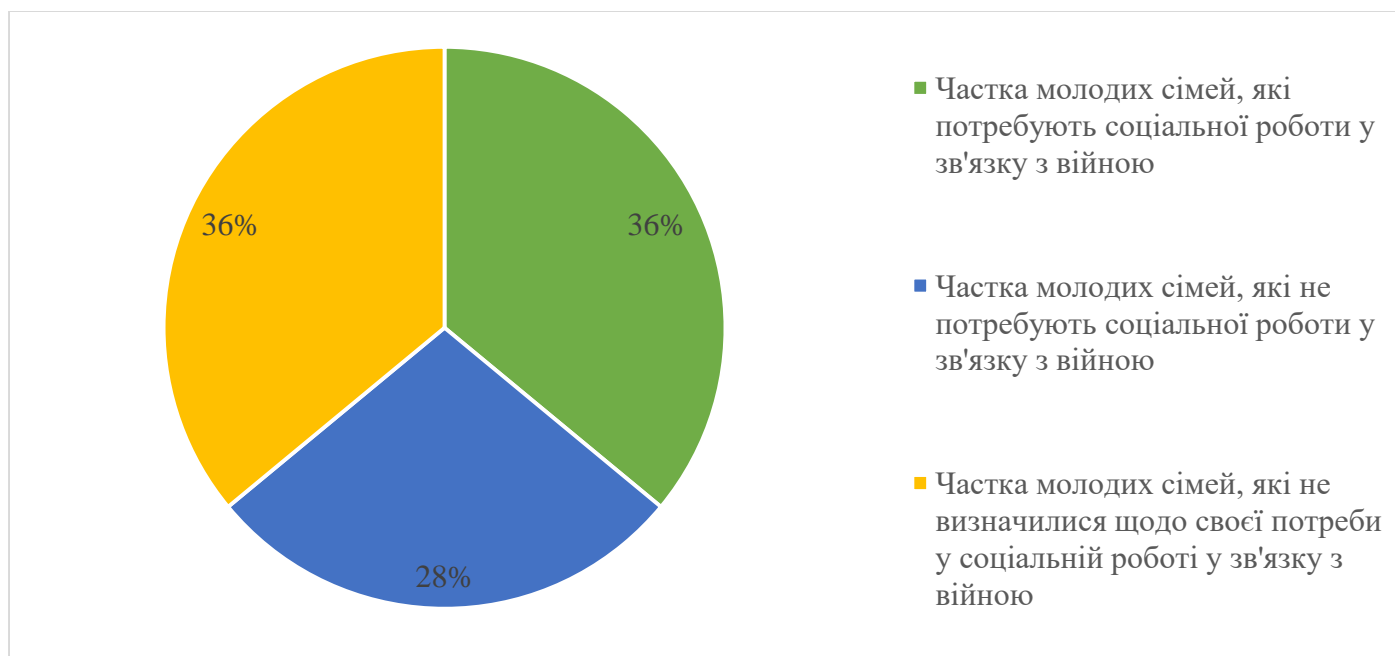

Рис. 2.9. Статистичні дані щодо появи потреб молодих сімей у соціальній роботі саме через війну в Україні

Джерело: розроблено автором.

Отже, статистичні дані на рисунку 2.9 свідчать про те, що більшість респондентів визначають свою потребу у соціальній роботі саме у зв'язку з війною в Україні. Зокрема, потребу в соціальній роботі у зв'язку з війною визначають 36% опитаних, ще 36% не впевнені однозначно у своїй потребі в соціальній роботі саме через війну, і лише 28% опитаних вважають не потрібною соціальну роботу з їх молодією сім'єю у зв'язку з війною. Загалом ідентифікована тенденція є негативною, оскільки достатньо велика кількість молодих сімей почали потребувати соціальної роботи з їх молодими сім'ями саме через війну.

Проаналізуємо також наступне питання. Результати опитування щодо актуального напрямку соціальної роботи для молодих сімей в умовах війни в Україні представлені на рисунку 2.10.

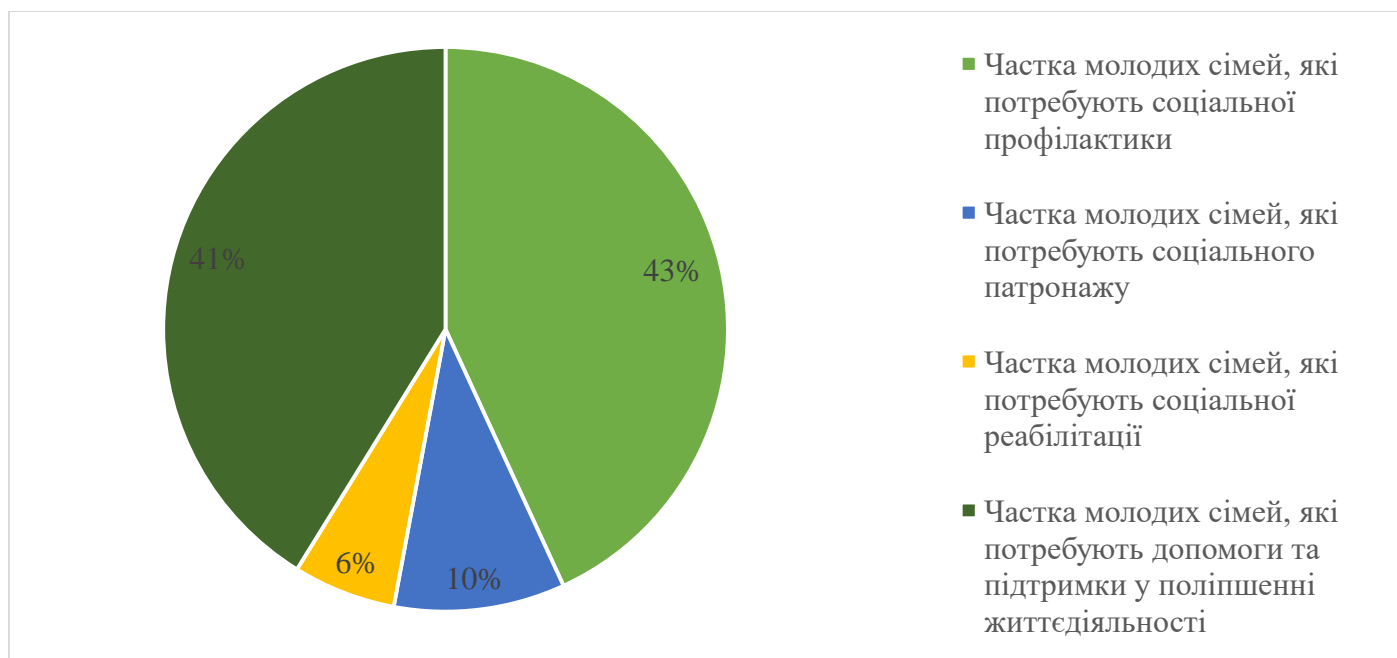

Рис. 2.10. Статистичні дані щодо актуального напрямку соціальної роботи для молодих сімей в умовах війни в Україні

Джерело: розроблено автором.

Отже, статистичні дані на рисунку 2.10 свідчать про те, що більшість респондентів потребують таких напрямів соціальної роботи, як соціальна профілактика (43% опитаних) та допомога та підтримка у поліпшенні життєдіяльності (41% опитаних). Також 10% опитаних визначили потребу в соціальному патронажі, а 6% опитаних визначають потребу їх молодій сім'ї у соціальній реабілітації.

Підсумовуючи усе вищезазначене, емпіричне дослідження дало змогу визначити такі негативні тенденції розвитку соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах воєнного стану в Україні, як високий ступінь потреби у соціальній роботі з боку молодих сімей, відсутність досвіду у більшості респондентів у соціальній роботі, появою потреби у соціальній роботі саме у зв'язку з війною, а також актуальність та затребуваність таких напрямів соціальної роботи, як соціальна профілактика та допомога та підтримка у поліпшенні життєдіяльності.

Висновки до другого розділу

З метою аналізу сучасного стану молодих сімей в Україні в умовах воєнного стану та аналізу стану соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні в умовах воєнного стану було проведено емпіричне дослідження. Задля проведення емпіричного дослідження було сформовано вибірку респондентів, які долучилися до опитування щодо сучасного стану молодих сімей в Україні в умовах воєнного стану. До зазначеного опитування було долучено 50 осіб віком 23-27 років, які є членами молодій сім'ї. Опитування проводилося у форматі інтерв'ю за допомогою різних каналів опитування: особиста співбесіда, опитування електронною поштою, а також опитування у соціальних меседжерах (Telegram, Viber). У рамках експерименту респондентам було запропоновано низку питань, що стосуються стану соціальної роботи з молодими сім'ями та сучасного стану молодій сім'ї.

Отже в умовах війни для молодих сімей стали характерними такі негативні тенденції, як погіршення стосунків у молодій сім'ї, неготовність до батьківства в умовах війни, а також загострення проблеми фінансового стану та матеріального забезпечення молодій сім'ї. Задля успішного розвитку інституту молодій сім'ї в Україні ідентифіковані за результатами емпіричного дослідження проблеми потребують належного вирішення. Емпіричне дослідження дало змогу визначити такі негативні тенденції розвитку соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах воєнного стану в Україні, як високий ступінь потреби у соціальній роботі з боку молодих сімей, відсутність досвіду у більшості респондентів у соціальній роботі, появою потреби у соціальній роботі саме у зв'язку з війною, а також актуальність та затребуваність таких напрямів соціальної роботи, як соціальна профілактика та допомога та підтримка у поліпшенні життєдіяльності.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ВИКЛИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З МОЛОДИМИ СІМ'ЯМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

3.1. Актуальні проблеми та виклики для молоді сім'ї в Україні

У ході проведеного наукового дослідження було здійснено теоретичний та практичний аналіз питання залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи, зокрема було визначено ключові поняття, а також досліджено напрями та особливості соціальної роботи з молодими сім'ями з позицій теорії. Також було проаналізовано законодавче регулювання соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні, а також проаналізовано її сучасний стан.

Результати проведеного дослідження дали змогу встановити, що сучасний стан соціальної роботи з молодими сім'ями варто оцінювати позитивно, проте у контексті викликів сьогодення, зокрема воєнного стану в Україні, молоді родини продовжують зіштовхуватися із проблемами, які потребують здійснення соціальної роботи із такими сім'ями, а подолання таких викликів та проблем дає змогу окреслити перспективи розвитку соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні.

Перш за все, у контексті визначення проблем та викликів, хотілося б відмітити, що у ході проведення наукового дослідження було встановлено, що наукових праць, зокрема наукових статей, тез, монографій на тему соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні, за останні п'ять років істотно менше, ніж за попередні періоди, зокрема 2000-2015 роки. Звісно, з огляду на позитивний сучасний стан соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні висуваємо припущення, що дослідження попередніх років дійсно сприяли вдосконаленню соціальної роботи з молодими сім'ями на практиці, проте зазначена проблема продовжує бути актуальною, тому потребує наукового дослідження.

На нашу думку, попередньо окреслена проблема негативно характеризує розвиток сучасної науки, оскільки проблема соціальної роботи з молодими сім'ями

продовжує бути актуальною для нашої країни, дуже велика кількість молодих сімей розлучаються, навіть серед відомих молодих сімей за період війни багато хто вирішив розлучитися. Тож проблема соціальної роботи з молодими сім'ями потребує більш глибокого, детального, комплексного наукового вивчення, оскільки такі знання мають дійсно велике практичне значення у контексті збереження та розвитку інституту молоді сім'ї.

Таким чином, у зазначеному підрозділі наукового дослідження здійснено більш поглиблений аналіз актуальних проблем та викликів молодих сімей в Україні. Основні актуальні проблеми молодих сімей нашої країни представлений на рисунку 3.1.

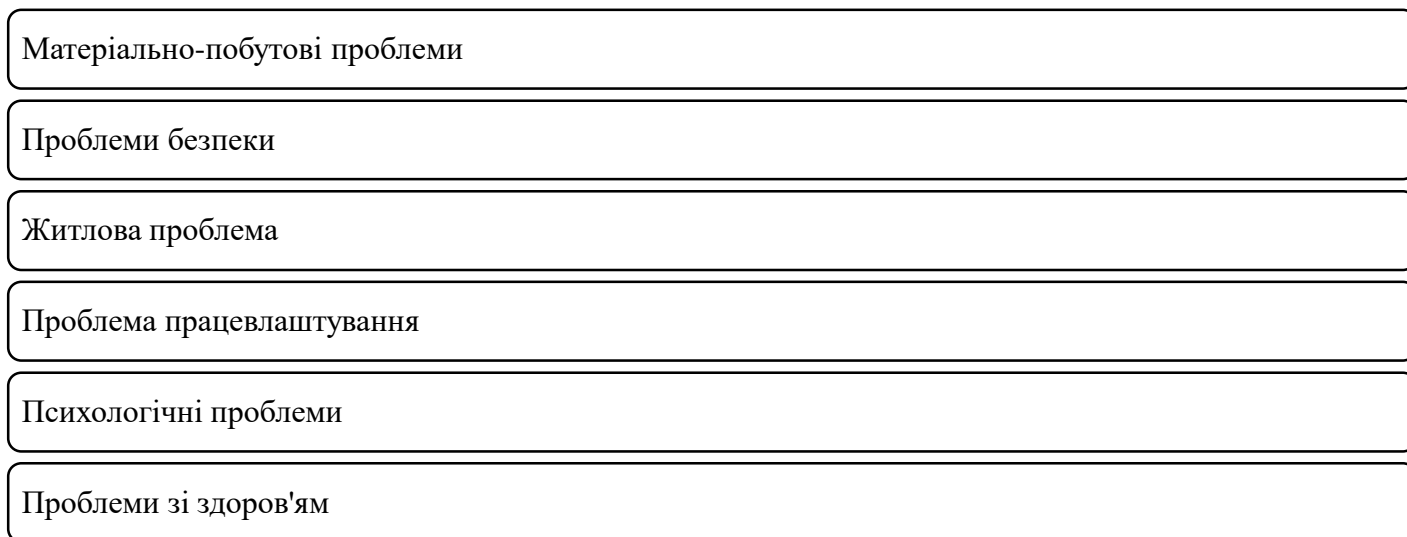

Рис. 3.1. Основні групи проблем молоді сім'ї в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [34, ст. 96].

Отже, на рисунку 3.1 представлені ключові групи проблем, які перешкоджають розвитку молодих сімей в Україні. Зазначені проблеми достатньо різноманітні – від матеріальних та житлових до психологічних та проблем із безпекою, які особливо актуалізувалися в умовах війни в нашій державі. Зазначені групи проблем дійсно потребують заходів та рекомендацій щодо управління ними, і саме соціальна робота може стати таким інструментом, завдяки якому можливо мінімізувати негативні наслідки проявів та реалізації вищезазначених проблем.

Важливо також додати, що стан здоров'я молодих сімей стає гіршим [35, ст. 68]. Вищезазначене негативно характеризує умови розвитку інституту молоді сім'ї, тож зазначені проблеми потребують вирішення та окреслюють перспективи соціальної роботи з молодими сім'ями в нашій країні. Стан здоров'я молодого подружжя дійсно є визначальним в контексті народження нового покоління, оскільки якщо молоді батьки мають проблеми зі здоров'ям, це може негативно відобразитися на фізичному або моральному здоров'ї дітей. Звісно, у ході соціальної роботи неможливо поліпшити стан здоров'я молодих сімей, проте формування правильних та позитивних цінностей, таких як здоровий спосіб життя, правильне харчування, здоровий сон тощо, може сприяти поліпшенню стану здоров'я молодих сімей.

Характеризуючи проблеми соціальної роботи з молодими сім'ями, також важливо визначити таку негативну тенденцію, як руйнування традиційних сімейних цінностей, яка, на жаль, характерна для переважної більшості країн світу, навіть розвинених країн західної цивілізації [36, ст. 29]. В умовах зазначеної проблеми соціальна робота з молодими сім'ями дійсно може стати інструментом зміцнення інституту молоді сім'ї, оскільки соціальний працівник за рахунок своїх знань та вмінь може допомагати молодим сім'ям розвивати їхні шлюбні відносини, формувати позитивні сімейні цінності, вирішувати сімейні конфлікти не з позицій руйнування, тобто розлучення як перша реакція на проблему, а з позицій миру, тобто як зберегти молоду сім'ю та вирішити конфлікт таким чином, щоб усі члени молоді родини були задоволені та щасливі.

Тож у ході проведеного наукового дослідження було встановлено, що вирішення проблем молодих сімей в нашій країні потребує, перш за все, обґрунтованої, продуманої, ефективною державної політики підтримки та розвитку молодих сімей в Україні. Результати проведеного дослідження свідчать про те, що в умовах сьогодення існує дуже велика кількість викликів та проблем, спричинених такими викликами. Наразі у нашій країні дійсно дуже нелегкі часи – пандемія, війна, усі ці кризи, на жаль, дуже негативно впливають на молоді родини, які часто нездатні протидіяти проблемам,

що виникають. Саме тому соціальна робота з молодими сім'ями саме зараз актуальна для нашої України. У ході соціальної роботи необхідно допомогти адаптуватися молодим сім'ям до викликів та проблем сьогодення, захистити себе та свою сім'ю від тих проблем та перешкод, що виникають у процесі побудови сімейних відносин.

У ході проведеного дослідження було визначено низку викликів сьогодення, які негативно впливають на розвиток інституту молодої сім'ї в Україні та можуть бути мінімізовані завдяки соціальній роботі з молодими сім'ями. Зазначені виклики представлені на рисунку 3.2.

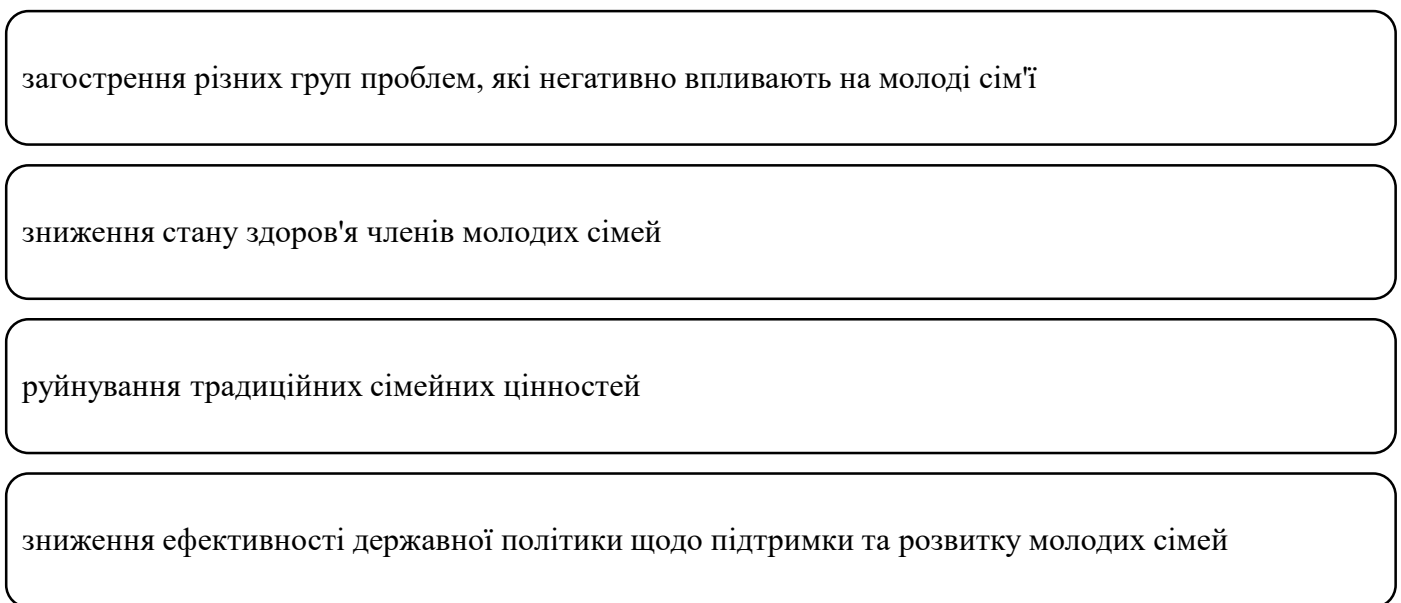

Рис. 3.2. Основні виклики соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні

Джерело: створено автором.

Підсумовуючи усе вищезазначене, в умовах сучасності дійсно існують проблеми та виклики сьогоденні, які перешкоджають зростанню ефективності соціальної роботи з молодими сім'ями як інструменту зміцнення інституту молодої сім'ї в Україні. Зазначені проблеми особливо загострилися в умовах воєнного стану, оскільки така політична та соціальна криза в нашій державі дуже вагомо відобразилася на молодих сім'ях, зокрема, з'явилися нові проблеми, такі, як проблема безпеки. Соціальна робота з молодими сім'ями має стати інструментом подолання криз сьогодення та сприяти розвитку інституту молодої сім'ї в Україні.

3.2. Перспективи соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні

У ході наукового дослідження було проаналізовано теоретичні аспекти соціальної роботи з молодими сім'ями, зокрема основні поняття та визначення, напрями, форми соціальної роботи з молодими сім'ями, також було здійснено аналіз практичних аспектів соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні, а саме законодавчі акти, що регулюють зазначений напрям соціальної роботи, а також ключові тенденції та проблеми соціальної роботи з молодими сім'ями, які існують на сучасному етапі розвитку нашої держави. Усе вищезазначене дає змогу визначити ключові перспективи та напрями розвитку соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні.

Перспективами розвитку соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні має стати захист та розвиток інституту молоді сім'ї в Україні. Основні напрями вдосконалення соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні зображені на рисунку 3.3.

забезпечення необхідних умов для виконання молодою сім'єю її основних функцій: народження і виховання здорових дітей, суміщення трудової діяльності та сімейних обов'язків з особистими інтересами самої людини

сприяння адаптації молоді сім'ї до соціально-економічних змін, стимулювання економічної самостійності, формування повноцінної системи соціальних послуг

надання гарантій допомоги молодій сім'ї, якщо в силу незалежних від неї причин сім'я не може самостійно вийти на прийнятний рівень достатку і соціального благополуччя

Рис. 3.3. Напрями вдосконалення соціальної роботи з молодими сім'ями України

Джерело: розроблено автором на основі [37, ст. 47].

Отже, на рисунку 3.3 представлені стратегічні пріоритети вдосконалення соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні. Зазначені напрями сприяють зміцненню інституту молоді сім'ї в Україні, але вони визначають лише вектори

розвитку, тобто в якому напрямку потрібно розвивати соціальну роботу з молодими сім'ями в нашій державі.

У рамках наукового дослідження також було встановлено та доведено, що інститут молодого сім'ї в Україні потребує, перш за все, підтримки з боку держави, особливо в умовах воєнного стану, коли політична та соціальна ситуація дуже загострилася. Проведений аналіз засвідчив, що наразі досі не існує профільного закону, який би регулював правові засади розвитку молодого родина в Україні, тож у перспективах необхідно запровадити закон, який регулюватиме питання державної підтримки молодих сімей в нашій країні.

Також варто додати, що потребує вирішення проблема зниження народженості, яка також поширена і серед молодих сімей [38, ст. 235]. Усі зазначені проблеми також потребують саме державного регулювання, із закріпленням відповідних обов'язків на законодавчому рівні. Таким чином, усі актуальні виклики та проблеми молодих сімей мають стати пріоритетами розвитку соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні. Важливо, аби такий розвиток також отримав відповідну державну та законодавчу підтримку, хоча і Україна переживає зараз дуже скрутні часи, і в умовах війни основним напрямом фінансування стає протидія агресору, важливо пам'ятати, що молоді родини виступають осередками формування нашого майбутнього, оскільки вони дарують нам нові покоління, які формуватимуть наше майбутнє.

У рамках наукового дослідження, з огляду на визначені стратегічні пріоритети розвитку соціальної роботи з молодими сім'ями в нашій країні, доцільно також запропонувати конкретні заходи щодо зміцнення інституту молодого родина в Україні. У ході дослідження було здійснено узагальнення та систематизацію зазначених заходів. Результати представлені на рисунку 3.4.

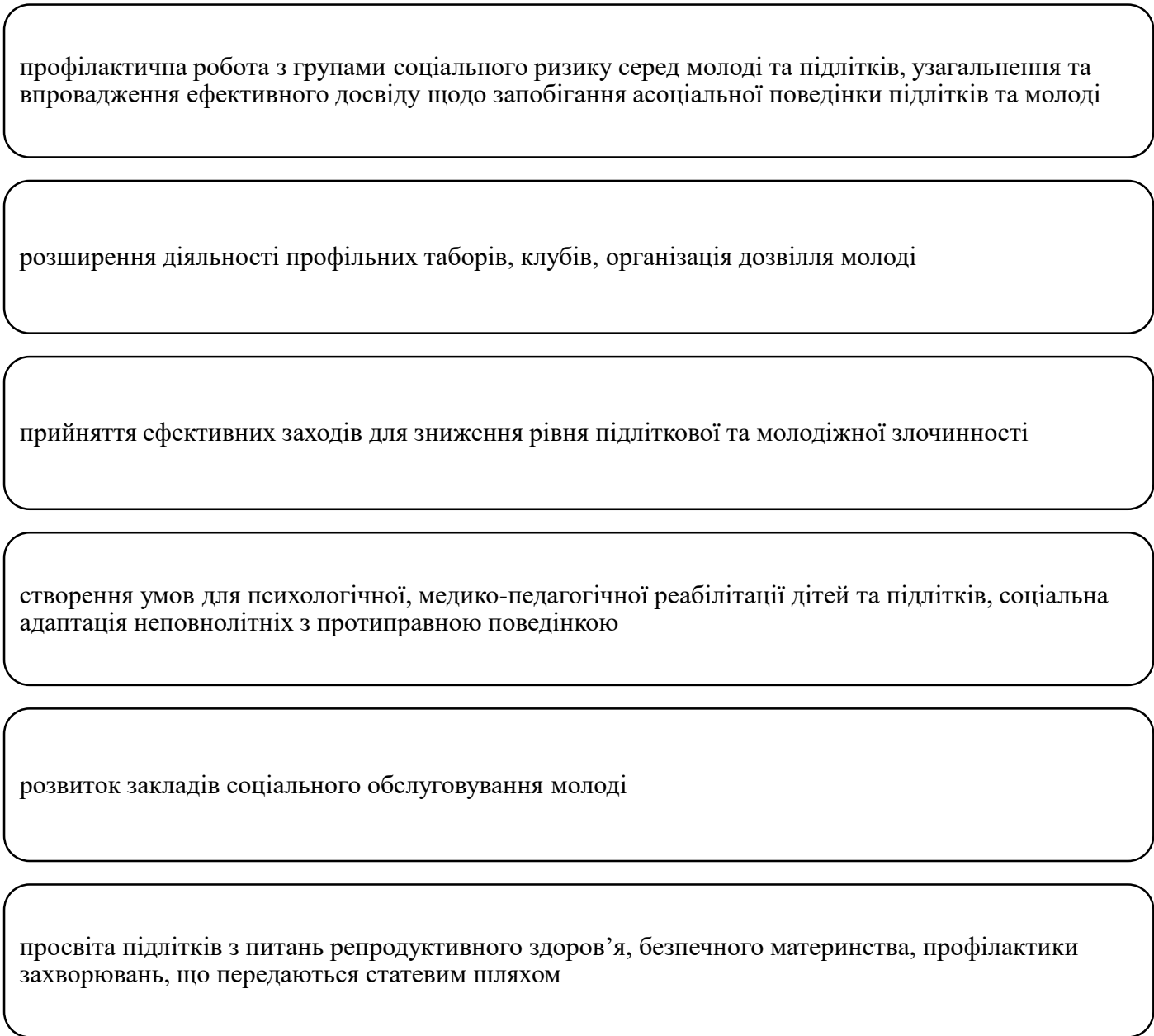

Рис. 3.4. Заходи соціальної роботи з молодими сім'ями, які доцільно запровадити в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [39, ст. 29].

Отже, на рисунку 3.4 представлені заходи, які можуть сприяти зміцненню молодих сімей, а тому пропонуємо запровадити їх у нашій країні. Зазначені заходи мають реалізовуватися у ході здійснення соціальної роботи з молодими сім'ями, проте подальшого наукового дослідження потребує питання чітких рекомендацій та механізмів запровадження зазначених заходів.

Запропоновані нами рекомендації також мають отримати відповідну підтримку з боку держави, оскільки для розвитку, наприклад, закладів соціального обслуговування молодих родин потрібне додаткове фінансування, і саме державі в зазначеному процесі належить ключова роль. Також фінансування запропонованих заходів може здійснення шляхом залучення грантів та спонсорів, але конкретні пропозиції та механізми реалізації потребують більш детального та поглибленого аналізу.

Характеризуючи перспективи розвитку соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні, варто також додати, що задля підвищення ефективності соціального захисту молодих сімей доцільно запровадити систему відповідних програм [40, ст. 63]. Усе вищезазначене сприяє налагодженню багатосторонніх комунікацій молодій родині, держави, суспільства, тож зазначені рекомендації дійсно потребують впровадження у нашій країні.

Варто також додати, що соціальна робота з молодими сім'ями дійсно дуже впливає на молоді родини та їхній розвиток. У рамках соціальної роботи з молодими сім'ями має здійснюватися створення більш сприятливих соціальних, економічних, психологічних, індивідуальних умов розвитку кожного з членів молоді родини, адже це сприяє соціальному становленню інституту молоді сім'ї, в якому кожний член родини реалізовує ефективно свої права, свободи, інтереси, а також різносторонньо розвивається та реалізовує себе у суспільстві.

У рамках проведеного наукового дослідження було визначено як стратегічні напрями вдосконалення соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні, так і конкретні заходи, які мають бути запроваджені задля зміцнення інституту молоді сім'ї в Україні. Подальші наукові дослідження мають бути присвячені розробці механізмів та чітких рекомендацій щодо запровадження визначених у рамках наукового дослідження заходів.

На нашу думку, проблематика соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні потребує більшого наукового висвітлення. Зокрема, негативною тенденцією є скорочення кількості наукових публікацій в рамках обраного для дослідження

напряму. Проблема соціальної роботи з молодими сім'ями в нашій країні має, перш за все, яскраво виражений прикладний характер, тож зазначена проблема має досліджуватися більш комплексно та поглиблено, тож необхідно привертати увагу наукової спільноти до зазначеної проблематики.

Варто також додати, що перспективою вдосконалення соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні має стати діджиталізація комунікацій між соціальними органами та молодими сім'ями, оскільки молоді родинизараз активно користуються інтернетом та соціальними мережами, месенджерами. Можуть бути створені чат-боти з можливістю отримання онлайн-консультацій, онлайн-опитування молодих сімей щодо тих чи інших проблем їх життєдіяльності, врешті-решт, такі мережі, як інстаграм та тік-ток можуть бути використані навіть для поширення соціальних відеороликів, які б давали молодим сім'ям нові знання у цікавій та доступній формі.

Підсумовуючи усе вищезазначене, форми та методи соціальної роботи з молодими сім'ями мають відповідати вимогам сучасності, тож від соціальних працівників зараз особливо вимагається проявляти творчий, креативний, індивідуальний підхід при здійсненні соціальної роботи з такою особливою соціальною групою, як молода сім'я. Більше того, наша країна дійсно прагне до цифровізації та діджиталізації, тож соціальна робота з молодією сім'єю з використанням нових інноваційних інструментів та механізмів її реалізації може стати рушійною силою якісного розвитку інституту молоді сім'ї в Україні.

Висновки до третього розділу

У даному розділі було представлено ключові групи проблем, які перешкоджають розвитку молодих сімей в Україні, такі як матеріально – побутові проблеми, безпека, житлова проблема, працевлаштування, психологічні проблеми а також проблеми зі здоров'ям. Зазначені проблеми особливо загострилися в умовах воєнного стану, оскільки така політична та соціальна криза в нашій державі дуже вагомо відобразилася на молодих сім'ях, зокрема, з'явилися нові проблеми, такі, як проблема безпеки.

Соціальна робота з молодими сім'ями має стати інструментом подолання криз сьогодення та сприяти розвитку інституту молодого сім'ї в Україні. Тож у ході проведеного наукового дослідження було встановлено, що вирішення проблем молодих сімей в нашій країні потребує, перш за все, обґрунтованої, продуманої, ефективної державної політики підтримки та розвитку молодих сімей в Україні. Результати проведеного дослідження свідчать про те, що в умовах сьогодення існує дуже велика кількість викликів та проблем, спричинених такими викликами.

Перспективами розвитку соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні має стати захист та розвиток інституту молодого сім'ї в Україні. Форми та методи соціальної роботи з молодими сім'ями мають відповідати вимогам сучасності, тож від соціальних працівників зараз особливо вимагається проявляти творчий, креативний, індивідуальний підхід при здійсненні соціальної роботи з такою особливою соціальною групою, як молода сім'я. Більше того, наша країна дійсно прагне до цифровізації та діджиталізації, тож соціальна робота з молодістю сім'єю з використанням нових інноваційних інструментів та механізмів її реалізації може стати рушійною силою якісного розвитку інституту молодого сім'ї в Україні. У рамках проведеного наукового дослідження було визначено як стратегічні напрями вдосконалення соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні, так і конкретні заходи, які мають бути запроваджені задля зміцнення інституту молодого сім'ї в Україні.

ВИСНОВКИ

Для досягнення висунутої у нашому дослідженні мети та реалізації поставлених завдань, було проведено теоретичне та емпіричне дослідження, результати якого описано нижче:

1. Визначено базові поняття теми, а саме: під поняттям соціальної роботи з молодією сім'єю ми запропонували розуміти систему взаємодії між молодією сім'єю, соціальними органами держави та суспільством, у рамках якої досягаються важливі соціальні позитивні ефекти. Молода сім'я виступає певною моделлю суспільства, з усіма притаманними їй соціальними зв'язками та відносинами. У молодій сім'ї здійснюється народження та виховання нових членів суспільства. Щодо визначення поняття залучення молоді сім'ї у контексті соціальної роботи, зазначену дефініцію пропонуємо тлумачити як систему взаємодії молоді сім'ї та соціальних органів держави, суспільства, що спрямовується на покращення умов життєдіяльності молоді родини.

2. Проаналізовано сучасний стан молодих сімей в Україні в умовах війни. У даних умовах для молодих сімей стали характерними такі негативні тенденції, як погіршення стосунків у молодій сім'ї, неготовність до батьківства в умовах війни, а також загострення проблеми фінансового стану та матеріального забезпечення молоді сім'ї. Перспективами подальших наукових досліджень щодо обраної проблематики може стати розробка рекомендацій та заходів щодо вирішення зазначених проблем.

3. Охарактеризовано стан соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах воєнного стану в Україні. Емпіричне дослідження дало змогу визначити такі негативні тенденції розвитку соціальної роботи з молодими сім'ями в умовах воєнного стану в Україні, як високий ступінь потреби у соціальній роботі з боку молодих сімей, відсутність досвіду у більшості респондентів у соціальній роботі, появою потреби у соціальній роботі саме у зв'язку з війною, а також актуальність та затребуваність таких

напрямів соціальної роботи, як соціальна профілактика та допомога та підтримка у поліпшенні життєдіяльності.

Визначено основні проблеми та виклики соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні, такі як матеріально – побутові проблеми, житлова проблема, працевлаштування, психологічні проблеми а також проблеми зі здоров'ям. В умовах сучасності дійсно існують проблеми та виклики сьогоденні, які перешкоджають зростанню ефективності соціальної роботи з молодими сім'ями як інструменту зміцнення інституту молодого сім'ї в Україні. Зазначені проблеми особливо загострилися в умовах воєнного стану, оскільки така політична та соціальна криза в нашій державі дуже вагомо відобразилася на молодих сім'ях, зокрема, з'явилися нові проблеми, такі, як проблема безпеки.

4. Накреслено перспективи розвитку соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні, а саме: перспективами розвитку соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні має стати захист та розвиток інституту молодого сім'ї в Україні. Форми та методи соціальної роботи з молодими сім'ями мають відповідати вимогам сучасності, тож від соціальних працівників зараз особливо вимагається проявляти творчий, креативний, індивідуальний підхід при здійсненні соціальної роботи з такою особливою соціальною групою, як молода сім'я. Більше того, наша країна дійсно прагне до цифровізації та діджиталізації, тож соціальна робота з молодю сім'єю з використанням нових інноваційних інструментів та механізмів її реалізації може стати рушійною силою якісного розвитку інституту молодого сім'ї в Україні. У рамках проведеного наукового дослідження було визначено як стратегічні напрями вдосконалення соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні, так і конкретні заходи, які мають бути запроваджені задля зміцнення інституту молодого сім'ї в Україні.

Проблематика соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні також потребує більшого наукового висвітлення. Зокрема, негативною тенденцією є скорочення кількості наукових публікацій в рамках обраного для дослідження напрямку. Проблема соціальної роботи з молодими сім'ями в нашій країні має, перш за все, яскраво

виражений прикладний характер, тож зазначена проблема має досліджуватися більш комплексно та поглиблено, тож необхідно привертати увагу наукової спільноти до зазначеної проблематики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дружинін В.М. Психологія сім'ї. - М.: КСП, 3 вид. 2008. – С. 23.
2. Піча В.М., Хоронжий А.Г., Кліманська Л.Д., Савка В.Є. Соціологія: Короткий навчальний словник: терміни і поняття. 2-ге вид., перероб. і доповнене/За науковою редакцією В.М. Пічі. – К.: «Каравела»; Львів: «Новий світ - 2000»; Львів: «Магнолія 2006», 2008. – 340 с.
3. Кузьменко Т.М. Соціологія. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 320с.
4. Михалкіна Р. Робота з молодими сім'ями, які потребують соціальної підтримки [Електронний ресурс] / Р. Михалкіна // Електронна бібліотека Житомирського державного університету. – 2017. – Режим доступу до ресурсу: <http://eprints.zu.edu.ua/25291/1/%D0%A0%D1%83%D1%81%D0%BB%D0%B0%D0%BD%D0%B0%20%D0%9C%D0%B8%D1%85%D0%B0%D0%BB%D0%BA%D1%96%D0%BD%D0%B0.pdf>.
5. Ключко О. О. Основи соціального супроводу неповнолітніх, які перебувають у конфлікті із законом / О. О. Ключко, О. М. Ключко. // Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя. – 2022. – С. 102–104.
6. Актуальні проблеми соціальної педагогіки та соціальної роботи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Умань, 11 жовтня 2019 р.) / [ред. кол.: Безлюдний О. І. та ін.]. Умань : ВІЗАВІ, 2019. – 167 с.
7. Матеріали науково – практичної конференції «Тенденції розвитку сучасної сім'ї в Україні» // Український соціум. – 2004. - №3(5). – С. 124.

8. Конституція України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
9. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 1973. – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text.
10. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю [Електронний ресурс] : Закон України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2558-14#Text>.
11. Про соціальні послуги [Електронний ресурс]: Закон України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text>.
12. Сімейний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2006-07#Text>.
13. Про державні соціальні стандарти та державні соціальні гарантії [Електронний ресурс]: Закон України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2017-14#Text>.
14. Про державну допомогу сім'ям з дітьми [Електронний ресурс]: Закон України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-12#Text>.
15. Про основні засади молодіжної політики [Електронний ресурс]: Закон України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1414-20#Text>.
16. Державний стандарт консультування, затверджений Міністерством соціальної політики України 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/publish/article?art_id=153555&cat_id=102036.
17. Про концепцію державної сімейної політики: Постанова Верховної Ради України від 17 вересня 1999 р. № 1063–XIV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063-14#Text>.
18. Про організацію надання соціальних послуг [Електронний ресурс] : Пост. КМУ від 01.06.2020 № 587. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/587-2020-%D0%BF#Text>.

19. Бичук І. Основи соціальної роботи з неблагополучною сім'єю (з досвіду викладання навчальної дисципліни «Соціальна робота з сім'єю»). / Ірина Бичук// Педагогічний часопис Волині. - № 2(9). - 2018 . - С. 106-112.
20. Семигіна Т. В. Інновації у соціальних службах: Навч.-метод, посіб. / Семигіна Т. В., Покладова В. В, Грига І. М. та ін. – К.: Університетське видавництво «Пульсари», 2002. – 240 с.
21. Скоромна О. П. Державна молодіжна політика щодо підтримки студентської молоді та студентської сім'ї / О. П. Скоромна // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2013. – № 2. – С. 4–13.
22. Рудкевич І. В. Соціальний захист людини як пріоритетна функція держави / І. В. Рудкевич // Державне управління та місцеве самоврядування : тези X Міжнар. наук. конгресу, 26 берез. 2010 р. / Національна академія державного управління при Президентові України, Харківський регіональний інститут державного управління. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ «Магістр», 2010. – С. 231-232.
23. Нору А. М. Особливості становлення та розвитку молодих сімей в Україні / А. М.Нору // Український соціум. – 2003. – № 1. – С. 61–71.
24. Михайлова Л. М. Основні напрямки соціально-педагогічної роботи зі студентськими сім'ями / Л. М. Михайлова // Соціальна педагогіка: теорія і практика. – 2012. – № 3. – С. 74–79.
25. Косар Ю. О. Особливості та складнощі становлення молоді сім'ї [Електронний ресурс] / Ю. О. Косар // Освіта і наука – 2021. – 2021. – Режим доступу до ресурсу: <https://e-journals.npu.edu.ua/index.php/on/article/view/430/351>.
26. Дубровін А. Ю. Дослідження професійного співробітництва соціального працівника із молодими сім'ями / А. Ю. Дубровін. // Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення: збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції (14 травня 2019 р., м. Ніжин). – 2019. – С. 63–65.
27. Абетка соціального педагога / уклад. В. В. Волканова. Харків : Основа, 2011. 235 с.

28. Волканова В. Абетка соціального педагога. Соціальний педагог. 2012. № 2. С. 63.
29. Луковська С. Модель роботи соціального педагога. Система соціального патронажу сім'ї. Соціальний педагог. 2009. № 1. С. 37-54.
30. Моїсеєнко К. Професійна діяльність соціального педагога: метод. посіб. Київ: Шкільний світ, 2009. 120 с.
31. Репнова Т. П. Соціальний патронаж сім'ї. Практична психологія. 2008. № 10. С. 15-31.
32. Замашкіна, О. Д. (2016). Комплексний підхід щодо соціальної підтримки молодих сімей. Соціальна робота в Україні: теорія і практика, 1–2, С. 77-85.
33. Сорока А. В., Хівренко Д. Д. Психологічні особливості задоволеності шлюбносімейними відносинами молоді сім'ї // Dynamics of the development of world science. Abstracts of the 8th International scientific and practical conference. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2020. Pp. 819-826. URL: <http://sci-conf.com.ua>.
34. Підвальна, Ю. (2022). Особливості соціальної роботи та соціального обслуговування молодих сімей. Ввічливість. Humanitas, 1, 94–100, DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.1.14>.
35. Лукашевич М. П. Соціальна робота (теорія і практика): підручник/ Т. В.Семигіна, М. П. Лукашевич. – К.:Каравела, 2011. – 368 с.
36. Пилипенко П. Д. Право соціального забезпечення України: підручник/ за ред. П. Д. Пилипенко. – К. : Істина, 2010. – 224 с.
37. Ткачишина О. Р. Актуальні проблеми стосунків поколінь та причини їх виникнення у сучасній сім'ї / О. Р.Ткачишина // Практична психологія та соціальна робота. – 2009. – №7. – С.47–49.
38. Сушко А. Стабільність молоді сім'ї в Україні. Соціально-філософський та демографічний аспекти / А. Сушко // Мультиверсум. Філософський альманах. – Київ : Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди НАН України, 2004. – С. 235–242.

39. Сташків Б. І. Право соціального обслуговування: Навчальний посібник / Б. І. Сташків. – К. : Знання, 2007. – 567 с.
40. Підвальна Ю., Мицик Т. Соціальна робота з молодого сім'єю в Україні. Соціальна робота та. соціальна освіта. 2019. № 2. С. 59-64.

ДОДАТКИ

Додаток А

Авторське опитування щодо для аналізу сучасного стану молоді сім'ї в Україні в умовах воєнного стану.

Даний опитувальник розроблений для оцінки сучасного стану молодих сімей в Україні в умовах воєнного стану.

Інструкція: прочитайте уважно кожне запитання та обведіть кружечком твердження яке більше підходить вам. Над питанням довго не замислюйтесь оскільки правильних чи неправильних відповідей немає.

Чи вплинула війна на стосунки у Вашій сім'ї?	<ul style="list-style-type: none">• Так, стосунки покращилися• Так, стосунки погіршилися• Ні, стосунки майже не змінилися
Яка проблема найбільш актуальна для Вашої сім'ї в умовах війни?	<ul style="list-style-type: none">• Зниження доходів та фінансова нестабільність• Непорозуміння у політиці/мовні конфлікти• Різне ставлення до патріотизму/волонтерства
Чи вплинула війна на готовність Вашої сім'ї до дітей?	<ul style="list-style-type: none">• Так, поки більше не плануємо дітей• Так, почали планувати батьківство• Ні, війна не вплинула на готовність до дітей

Додаток Б

Авторське опитування щодо стану соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні в умовах воєнного стану.

Даний опитувальник розроблений для оцінки сучасного стану соціальної роботи з молодими сім'ями в Україні в умовах воєнного стану.

Інструкція: прочитайте уважно кожне запитання та обведіть кружечком твердження яке більше підходить вам. Над питанням довго не замислюйтесь оскільки правильних чи неправильних відповідей немає

Чи потрібна Вашій сім'ї підтримка у рамках соціальної роботи?

- Так
- Ні
- Не можу відповісти однозначно

Чи має Ваша сім'я досвід соціальної роботи із соціальними працівниками?

- Так
- Ні

Чи з'явилася у Вашої сім'ї потреба у соціальній роботі у зв'язку із війною?

- Так
- Ні
- Не можу відповісти однозначно

Який напрям соціальної роботи найбільш актуальний для Вашої сім'ї в умовах війни?

- Соціальна профілактика
- Соціальний патронаж
- Соціальна реабілітація
- Допомога та підтримка у поліпшенні життєдіяльності